

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsutveckling

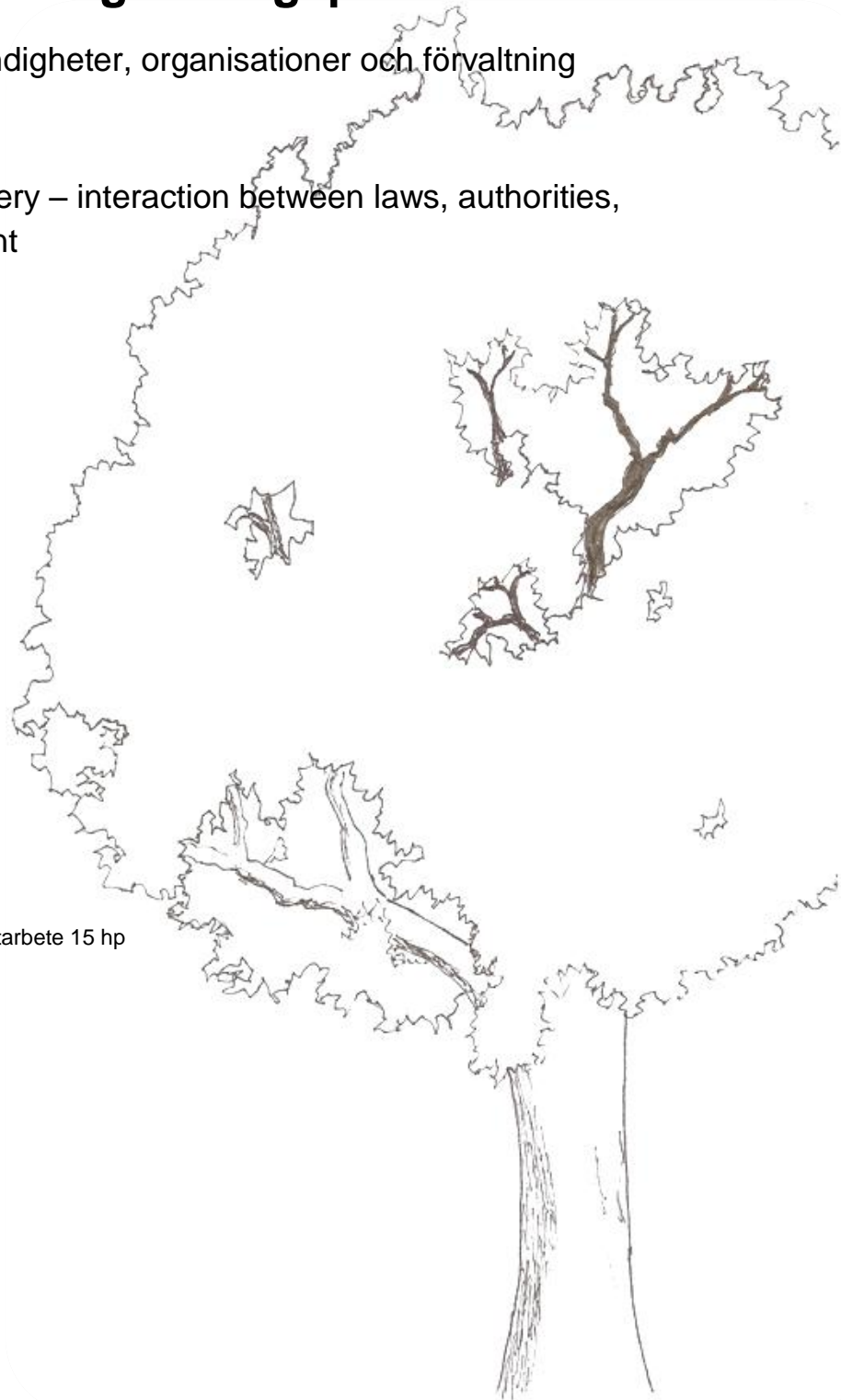
Ersättning av träd på begravningsplatsen

– samspelet mellan lagar, myndigheter, organisationer och förvaltning

To replace trees on the cemetery – interaction between laws, authorities, organizations and management

Sara Adolfsson

Självständigt arbete/Examensarbete/Kandidatarbete 15 hp
Landskapsingenjörsprogrammet
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Alnarp 2012

Ersättning av träd på begravningsplatsen – samspelet mellan lagar, myndigheter, organisationer och förvaltningar

To replace trees on the cemetery – interaction between laws, authorities, organizations and management

Sara Adolfsson

Handledare: Johan Östberg, SLU, Landskapsutveckling

Examinator: Anders Kristoffersson, SLU, Landskapsutveckling

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete för landskapsingenjörer

Kurskod: EX0361

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Examen: 2012

Ämne: Landskapsplanering

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: juni 2012

Bilder: Alla bilder och figurer är gjorda av författaren om inget annat anges.

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: träd, ersätta, lagar, myndigheter, organisationer, förvaltning, säkerhet, grön kulturmiljö

Förord

Begravningsplatsernas frågor har varit en del av min utbildning till Landskapsingenjör på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Upptakten till detta arbete kom sig under kursen Kyrkogårdsförvaltning, vilken jag läste under våren 2011. Då pratade vi om de konflikter som ofta uppstår när träd på begravningsplatser ska ersättas. Detta fastnade jag för och jag har sedan dess funderat på, vilka det är som är inblandade i konflikten och varför det uppstår en konflikt över huvud taget. Arbetet som ni nu har framför er kommer att förklara en del av dessa frågor.

Ett stort TACK vill jag rikta till min handledare Johan Östberg, min juridiska rådgivare Nina Adolfsson och till Angela Sandell och Ann-Britt Sörensen på Movium.

TACK till alla informanter, vilka hjälpt till att öka förståelsen för deras arbete och roll i ersättning av träd på begravningsplatsen.

Till sist ett varmt TACK till LSF i LPG, för all uppmuntran, retsamma kommentarer och goda åsikter under de dagar och nätter då jag suttit och skrivit i köket.

Sara Adolfsson

Sammanfattning

Träden på begravningsplatserna är en del av det svenska, gröna kulturarvet och de är en del av begravningsplatsernas uppbyggnad, rumslighet och struktur. När begravningsplatsernas förvaltningar står inför arbetet att byta träd, i en befintlig plantering på en begravningsplats som är skyddad av kulturminneslagen, måste de ta hänsyn till många olika lagar, myndigheter och organisationer. Denna uppsats handlar om detta, hur de olika myndigheterna, organisationerna och förvaltningarna förhåller sig till varandra och till lagtexterna. Om de säger samma sak eller om det finns olikheter dem emellan. Hur de inblandade förhåller sig till aspekterna kring träd och säkerhet, kulturmiljö, sjukdomar, artdiveristet och återplantering av inhemska eller exotiska material. I arbetet ingår flera intervjuer med tjänstemän på myndigheterna och organisationerna, de har fått ge sina åsikter om arbetet med att ersätta träd på begravningsplatsen. En fallstudie på Lunds norra begravningsplats avslutar studien, där en lindallé, vilken i framtiden ska ersättas, har studerats och sedan diskuterats med förvaltningen och Länsstyrelsen i Skåne. Denna fallstudie har sammanflätats med litteraturstudien, för att ge litteraturstudien en mer verklig syn på vad de inblandade egentligen säger. Arbetet med uppsatsen har lett till slutsatsen att det behövs ett ökat samarbete de olika myndigheterna emellan, för att ge träden på begravningsplatsen en tryggare och bättre framtid.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Begravningsplatsers träd och dess värden.....	1
1.1.1 Arkitektur.....	1
1.1.2 Estetik och användning	1
1.1.3 Artdiversitet.....	2
1.1.4 Den framtida utvecklingen	2
1.2 Bakgrund	3
1.3 Syfte	4
1.4 Frågeställning	4
1.5 Mål	5
1.6 Avgränsningar	5
1.7 Disposition	6
2. Metod	7
2.1 Val av metod	7
2.2 Material till litteraturstudien.....	7
2.3 Intervjumetod	9
3. Lagarnas påverkan på fövaltningarna.....	10
3.1 Hierarkiskt system.....	10
3.2 Säkerhet	11
3.3 Arter/ sjukdomar	13
3.4 Kulturmiljö	17
3.5 Återplantering av inhemska eller exotiska arter.....	18
4. Resultat.....	21
4.1 Arbetet med att byta träd	24
4.1.1 Frågor angående nyplantering	24
4.1.2 Säkerhet	29
4.1.3 Arter/ sjukdomar	29
4.1.4 Kulturmiljö	30
4.1.5 Återplantering av inhemska eller exotiska arter.....	31
4.1.6 Samarbete	32
5. Diskussion	33
6. Slutsats	37

7. Litteraturförteckning	38
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42
Bilaga 3	43

1. Inledning

1.1 Begravningsplatserns träd och dess värden

Begravningsplatsernas träd, har många olika värden. De är inte bara vackra utsmyckningar, rumsbildande och skydd utan de kan också vara hem åt djur, till exempel fjärilar, fåglar och insekter. I gamla träd kan det leva svampar av olika slag och träden berättar också historien om byggnadsteknikerna från förr. Träden har dessutom både ett estetiskt värde och ett funktionellt värde, eftersom de utgör vackra blickfång och fungerar som skydd mot sol, vind, snö och regn. Eftersom träden har olika funktioner på begravningsplatserna och är levande växter, leder det till att de är ett omdiskuterat ämne. (Carlsson & Hultengren, 2009) Här nedan presenteras några av trädens användningsområden och varför begravningsplatserna måste förändras.

1.1.1 Arkitektur

Begravningsplatsens byggnadskonst är ungefär 200 år gammal. Det var under mitten av 1800-talet som begravningsplatserna började ritas och skapas av arkitekter. Träden som fortfarande finns kvar, berättar denna historia, om hur de tänkte och om hur träden skulle skapa rumslighet, ledstråk, siktlinjer och grönska på begravningsplatserna. Träden berättar också historien om hur olika former skulle underlätta sorgearbetet och spegla begravningsplatsens karaktärer. Så kallade sorgeträd är fortfarande mycket vanliga på begravningsplatserna, där hängande arter av björk och bok dominerar, eftersom almen och asken är sjuka. Under 1800-talets senare del förändrades också tillgången på varierade arter. Det fanns då en ökad tillgång på exotiskt material i och med den ökade importen till Sverige.

Landsortsbegravningsplatserna har fortfarande ett stort antal inhemska arter medan en del stadsnära begravningsplatser består av mer exotiska arter än inhemska. Alléer, inramande träd på gravvårdar och vid entréer och hamlade och formklippta träd är bara några exempel på hur träden ser och har sett ut på begravningsplatserna. Dessa har skötts ungefär likvärdigt under alla de år som träden stått på begravningsplatserna och de berättar om olika beskärnings- och formtekniker. (Bengtsson & Bucht, 1992)

1.1.2 Estetik och användning

Träden formar de olika rummen på begravningsplatserna och ger dem dess gröna, lummiga och skiftande karaktärer. Träden utgör begravningsplatsernas byggstenar och de är valda och placerade med eftertanke. Träden speglar inte bara den kristna tron tankar om paradiset, utan även i den muslimska och judiska tron avbildas paradiset som en trädgård. Detta betyder att vilken tro besökarna än tillhör, så spelar naturen och miljön en stor roll. Dessutom har begravningsplatserna inte bara använts till gravsättning och som minnesplats av de hädangådda, de har även använts som mötesplats, marknadsplats, betesmark och skördeplats. Träden har beskuren och lövverket använts som foder åt djur. Skörden av både gräset och lövverket ingick då ofta i klockarens eller vaktmästarens lön. (Bengtsson & Bucht, 1992) Träden används idag, mer som skydd för sol eller regn och rusk, stora estetiska skulpturer och biologiska boplatser åt många djur och växter. De utgör också en fråga som inte bara berör besökarna och förvaltarna, utan också den framtida stadens grönområden och den planterade grönskan ute på landsbygden. De utgör ett kulturarv, som är i ständig förändring och behov

av omvårdnad, för att det ska finnas kvar för den framtida befolkningen. (Bengtsson & Bucht, 1992; Carlsson & Hultengren, 2009) Träden för också tankarna till naturen och påminner oss om livets olika skeden, vilket hela begravningsplatserna är en plats för. De inger ett lugn och en rofylld plats för kontemplation och återhämtning. Särskilt begravningsplatserna inne i städerna används också som ett grönområde, liknande en park, dit människor kommer för att umgås och njuta av grönskan. (Ahlklo, 2012)

1.1.3 Artdiversitet

Träd utgör boplatser för djur och de innehåller också växtplatser för en riklig flora. Speciellt mycket gamla träd, som är flera hundra år gamla, kan vara mycket rika på flora och fauna. Dessa träd på begravningsplatserna, vilka har stått på samma plats länge och inte varit lika utsatta för de förändringar som skett i jordbruks- eller skogslandskapen, innehåller ofta många arter, både hotade och mer vanliga. (Carlsson & Hultengren, 2009; Höjer & Hultengren, 2004) Begravningsplatserna pekas ut i många av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram, som särskilt skyddsvärda eftersom det är en speciell miljö. Denna miljö är anlagd och vårdad under en lång tid. Träden har hållits fria i landskapet och inte tagits över av sly, de har beskurits och formats och samtidigt levt inne i städerna eller ute på landsbygden. (Carlsson & Hultengren, 2009) De träd med särskilt skyddsvärda arter i är en källa till kunskap och förkovran, eftersom de måste vårdas med eftertanke, så att den hotade faunan eller floran inte försvinner. En del av de arter som lever på eller i träden på begravningsplatserna, är sådana som brukligt bara uppträder i gamla urskogar eller liknande miljöer. Detta på grund av att träden på begravningsplatserna står i soliga lägen, med fria stammar i öppna gräsytor. Dessa träd har vårdats på ungefär samma sätt i hela sin livstid, när det omgivande landskapet har förändrats, blivit tätbebyggda områden, har omformats genom effektiviseringen av skogsbruket, rationaliseringen av jordbruket och det annorlunda användandet av landskapet i stort. När de utsatta arternas livsmiljöer drastiskt förändras, finns begravningsplatserna där som en del av det äldre landskapet, som en bestående del för dem att leva i. Dessa djur och växter kan vara svampar, lavar, snäckor, sniglar, insekter, fjärilar, fladdermöss och fåglar, alla som lever i eller på träden. Det är dessa livsmiljöer som är så starkt skyddade, där de växter och djur lever som har stora krav på sin livsmiljö, den så kallade biologiska mångfalden. Dessa miljöer vårdas och stärks av att de står orörda eller vårdas på samma sätt under en lång tid, att de inte påverkas lika starkt av det omgivande landskapets miljöförändringar. (Carlsson & Hultengren, 2009)

1.1.4 Den framtida utvecklingen

Träden som står på begravningsplatserna idag, är ofta monokulturer, vilket betyder att det är ensartade bestånd, som till exempel utgör en hel allé eller trädkrans (Bengtsson & Bucht, 1992). Detta gör att de är mycket känsliga för sjukdomar som ger sig på en art eller flera arter, och slår ut dem helt eller minskar deras livskvalitet (Tello et al., 2005). För att få ett livskraftigt, säkert och långlivat bestånd inne på begravningsplatserna, behövs det flera varierande arter. Detta gäller inte bara inne på begravningsplatserna, utan också i de flesta urbana miljöer i Norden. (Sjöman et al., 2012a) När det finns flera arter och släkten inom en begravningsplats minskar det skade- och sjukdomsangreppen. Oftast går dessa angrepp på en specifik art, vilket gör att en monokultur drabbas mycket hårt, i jämförelse med hur de

drabbar ett bestånd med flera arter och släkten. (Sjöman et al., 2012a) Eftersom det i Sverige har blivit ett vardagligt tal om almsjukan och askskottsjukan, är det viktigt att minska den förödelse som kan inträffa vid framtida skade- eller sjukdomsangrepp. Även om träden nu består av ensartade bestånd, måste det in fler arter, ett mer blandat bestånd, vilket inte har lika lätt för att bli utsatt. Skadorna blir på så sätt begränsade och risken för att hela trädplanteringen ska försvinna på en gång, minskas (Sjöman et al., 2012a). Att dessutom många av begravningsplatserna ligger inne i städerna, gör att träden där blir mer utsatta för stress.

Den så kallade *Urban Heat Island*- effekten, påverkar städernas klimat till att få mer varierande temperaturer under de olika årstiderna, speciellt under sommaren och vintern. Dessa temperaturhöjningar märks mest under natten och under de tillfällen då det inte blåser. Denna förändring till ett varmare klimat gör att somrarna blir torrare och vintrarna blötare. (Arnfield, 2003) Förändringen medför en stress för våra inhemska träd, vilka är vana vid ett kyligare och mer fuktigt klimat (Sjöman et al., 2012b). Att plantera in ett mer exotiskt material, vilket klarar av en varmare, torrare och längre säsong, kan göra att dessa träd klarar sig bättre i det förändrade stadsklimatet (Sjöman et al., 2012a; Sjöman et al. 2012b). För att det inte skall bli så stora förluster när ett skade- eller sjukdomsangrepp sprider sig, skriver Santamour (2002) att ingen sort skall bestå av mer än 10 % i en population, 20 % av en art och 30 % av en familj. Detta gör att många av de träd som är planterade idag, är starkt överanvända och på så sätt mycket utsatta om det skulle komma ett angrepp (Sjöman et al., 2012a). Att försöka förändra detta, genom att plantera flera trädsläkten, arter och sorter i städerna skulle ge trädplanteringen och träden, en bättre framtid och göra dem starkare och mer motståndskraftiga (Santamour, 2002; Sjöman et al., 2012a).

1.2 Bakgrund

På många svenska begravningsplatser, vilka inkluderar kyrkogårdar och minnesplatser, står personalen inför ett ersättnings- och förnyingsarbete av träd. Begravningsplatserna har varit utsmyckade med träd i 100-200 år, en del har en längre planteringshistoria, och är ofta i mycket ensartade bestånd (Bengtsson & Bucht, 1992), vilket gör att de börjar ge vika för ålder och sjukdomar. De gamla träden på begravningsplatserna består till stor del av inhemska arter eller invandrade arter, såsom lind, lönn, bok, björk, hästkastanj, alm, ask (Sörensen & Wembling, 2008). De är utsatta för sjukdomar som förs in i Sverige från andra kontinenter (Åkesson, 2000). Nu och under de senaste årtiondena, är alm, ask och kastanj extra utsatta på grund av almsjukan, askskottsjukan, kastanjeblödarsjukan och kastanjebladbränna (Åkesson, 2000). Vissa av dessa sjukdomar kan ödelägga hela bestånd på mycket kort tid, eller försvaga träden så att de blir en fara för människor och egendom (Tello et al., 2005), vilket almsjukan har gjort i Europa. När träden försvinner ändras också de biologiska och kulturella värdena av träden, då bo- och levnadsplatser försvinner och likaså de estetiska och arkitektoniska värdena.

Det är komplext att byta träd på begravningsplatser eftersom det finns många olika aspekter som de inblandade måste ta hänsyn till, till exempel biologi, kultur, skötsel och artval. Det finns flera faktorer som påverkat växtvalen på begravningsplatsen historiskt. Valen har

grundats på, arkitektur, kyrkans åsikter, myndigheter, traditioner, ekonomi, hälsa och tillgänglighet (Bengtsson & Bucht, 1992). Det är liknande åsikter som måste tas i beaktande nu och i framtiden, dock finns det fler lagar, regler, förordningar och rekommendationer som styr.

På Lunds Norra begravningsplats står en stor lindallé som i framtiden måste förnygras. Begravningsplatsen har tillkommit under lång tid, den äldsta delen är från 1816 och den yngsta utvidgningen från 1971. Detta gör att hela begravningsplatsen är skyddad av kulturminneslagen (Sveriges Riksdag, Kulturminneslagen, 2012d). Denna allé fungerar som en fallstudie i denna uppsats, där olika intressenters aspekter lyfts fram.

1.3 Syfte

Denna uppsats syfte är att undersöka aspekter som kan påverka valen för en förvaltning vid åtgärd av en gammal allé på en begravningsplats, där sjukdom eller risk föreligger. I uppsatsen kommer följande lagar, riktlinjer, myndigheter och organisationer undersökas, för att komma fram till hur de förhåller sig till varandra:

- Begravningslagen
- Kulturminneslagen
- Miljöbalken
- Arbetsmiljölagen
- Naturvårdsverket
- Länsstyrelsen
- Riksantikvarieämbetet
- Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation
- Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer
- Sveriges kyrkogårds och krematorieförbund.

1.4 Frågeställning

När det gäller valet av träd på begravningsplatser finns det många aspekter att ta hänsyn till, bland annat säkerhet och kulturmiljö. Detta arbete kommer att undersöka vilka de är och vad de olika lagarna och berörda aktörerna har att säga i ämnet. Fallstudien riktar in sig på de frågor som en förvaltning på begravningsplatser, kan komma i kontakt med när de ska göra en återplantering.

Huvudfrågan i uppsatsen är:

Vad finns det för lag- och regelmässiga aspekter som måste tas i beaktning, vid utbyte av träd ur sjukdoms- och risksynpunkter på begravningsplatser?

I fallstudien kan andra frågor vara intressanta att besvara, för att få se hur en förvaltning behandlar frågorna som rör en återplantering. Dessa frågor kommer också att besvaras genom de olika lagarna och myndigheterna, för att se hur de ser på dem. Frågorna behandlar till exempel säkerhet, planteringsavstånd, arter och uttryck.

1.5 Mål

Målet med denna uppsats är att försöka komma fram till om de olika lagarna skiljer sig mellan varandra och hur det påverkar dem som tolkar lagarna. Om myndigheternas, organisationernas och begravningsplatsernas förvaltningars arbete med att byta träd kompliceras på grund av lydelsen i de olika lagarna.

1.6 Avgränsningar

Det är flera olika organisationer och lagar, som behandlar träd på begravningsplatsen. I detta arbete har de olika lagarna och organisationerna studerats med tanke på, säkerhet, artdiversitet, sjukdomar, kulturmiljö och återplantering. Lagarna som kan beröra det aktuella området har undersökts eftersom de är utgångspunkten för arbetet på begravningsplatser. En arbetsgrupp som innefattar Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer, Trafikverket, Riksantikvarieämbetet, Sveriges stadsträdgårdsmästare, SLU och Länsstyrelsen i Västmanlands län, håller under 2012-2013 på med ett projekt ”Manual för träd i offentliga miljöer”, vilket behandlar träd som är skyddade av kulturminneslagen. De träd som omfattas av projektet, finns på begravningsplatser, parker, offentliga trädgårdar och i alléer och arbetsgruppen arbetar med att försöka synkronisera och samarbeta mellan de olika myndigheterna, organisationerna och lagar vilka behandlar träden på dessa platser, för att få en mer enhetlig syn och vägledning.(Östberg, pers. medd., 2012) Denna arbetsgrupps sammansättning av myndigheter och organisationer har till viss del varit grunden för avgränsningen. Plan och Bygglagen är viktig när det gäller träd och anläggning, denna har inte tagits upp i detta arbete på grund av tidsbrist.

Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsen är de myndigheter som vägleder, handlägger och godkänner ärenden och kontrollerar att lagarna följs. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Sveriges kyrkogårds och krematorieförbund och Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer, har undersökts eftersom de står i nära kontakt med förvaltningarna, vilka utför arbetet och vårdar träden på begravningsplatserna.

Arbetet har begränsats genom att endast följande lagar och organisationer har behandlats:

- Arbetsmiljölagen
- Begravningslagen och förordning
- Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer
- Kulturminneslagen och förordning
- Länsstyrelsen
- Miljöbalken
- Naturvårdsverket
- Riksantikvarieämbetet
- Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation
- Sveriges kyrkogårds och krematorieförbund

Endast allén inne på Lunds Norra kyrkogård har studerats i uppsatsen, eftersom den är skyddad av olika lagar och inom en snar framtid måste åtgärdas på något sätt. Denna begravningsplats har valts eftersom att allén kan finnas i olika utformningar på många

begravningsplatser i Sverige och på så vis kan den spegla hur arbetet med vård och förnyelse kan hanteras runt om i Sverige. Dock är det inte sagt att det hanteras på samma sätt på andra ställen, detta är endast ett exempel.

1.7 Disposition

Arbetet inleds med en bakgrund till varför ämnet är viktigt och varför det är ett nutida problem, här presenteras begravningsplatsers träds olika värden och vilka aspekter som måste tas hänsyn till, vid bevarande och utvecklande av dem i framtiden. Därefter tas de valda lagarna och de olika organisationernas synpunkter/inställning fram, samt visas en modell över det hierarkiska systemet av de presenterade lagarna, myndigheterna och organisationerna. I resultatdelen presenteras Lunds norra kyrkogård och förvaltningens tankar och åsikter om lindallén där, hur de ser på det framtida arbetet med att återplantera allén och deras samarbete med Länsstyrelsen i Skåne. Här visas också resultatet av litteraturstudien, indelat i säkerhet, arter/sjukdomar, kulturmiljö och återplantering av inhemska eller exotiska arter. Uppsatsen avslutas med en diskussion om hur de aspekter som arbetet kommit fram till påverkar valet av och återplanteringen av träd på begravningsplatser.

2. Metod

2.1 Val av metod

Denna uppsats har till stor del bestått av en litteraturstudie, där flera olika organisationers och myndigheters skrivelser om ämnet har studeras. Flera olika skrivelser om kulturmiljö, säkerhet, sjukdomar på träd och biologisk mångfald har lästs, för att få en bakgrund till vad begravningsplatsernas träd har för betydelse och vilka problem som kan finnas i samband med dem. En kvalitativ studie har skett genom att några av organisationerna har kontaktats, för att representera deras arbete med träd på begravningsplatser. De har kontaktats per telefon, i en öppen intervju, där den första frågan har behandlat hur de förhåller sig till och arbetar med skyddade träd på begravningsplatser. Intervjuerna har sedan behandlat deras synpunkter på lagar, olika organisationers arbete och vad de gör i förhållande till förvaltningarna, som sköter och återplanterar träden. Dessa intervjuer har bearbetats och i arbetet har de använts som referenser.

2.1.1 Lunds Norra Kyrkogård

Med utgångspunkt från de olika premisser som framkommit i litteraturstudien och intervjuerna har en diskussion förts med förvaltningen. Diskussionen har rört de begränsningar och möjligheter som Lund norra kyrkogård har vid ett eventuellt utbyte av allén. Intervjun genomfördes på plats (Lunds norra kyrkogård) för att efteråt kunna gå till den aktuella allén och titta på träden och de problem och möjligheter som finns. Ett samtal fördes kring hur de upplever samarbetet mellan de olika organisationerna och hur de går till väga med arbetet när de ska göra en stor förändring av träden på kyrkogården. Under intervjun ställdes specifika frågor om hur de ser på återplantering av träden.

Dessa frågor diskuterades vid intervjun:

Går det att använda samma c-c (planteringsavstånd) som i den nuvarande planteringen?

Ska det användas samma art som tidigare?

Måste det vara en ensartad allé?

Kan det vara olika arter men med ett liknande uttryck?

Kan det vara en allé med olika arter som inte har liknande uttryck?

2.2 Material till litteraturstudien

- **Begravningslag (1990:1144)**, (hädanefter kallad begravningslagen), vilken finns tillgänglig på Riksdagens hemsida, är fattad av Sveriges riksdag, för att ge en grund att stå på och följa, när det gäller arbeten inom begravningsverksamheten. Regeringen har därefter fattat beslut om Begravningsförordningen (1990:1147) för att ge mer specifika förklaringar till paragraferna. Dessa två, ligger till grund för arbetet inom begravningsverksamheten, i alla dess olika skeden och med alla de berörda parterna. Dessa lagar är till för att vårt land ska vårdas, bevaras, utvecklas och att alla människor ska ha lika rätt. Både förordningarna och lagarna måste alla i Sverige följa. (Sveriges Riksdag, Lagar, u.å.)

- **Lag (1988:950) om kulturminnen**, (hädanefter kallad kulturminneslagen) finns tillgänglig på Riksdagens hemsida och är fattad av Sveriges Riksdag, för att arbetet med den Svenska kulturmiljön ska behandlas och arbetas med på rätt sätt. Kulturminnesförordningen (1988:1188) är fattad av regeringen för att utveckla och specificera paragraferna i lagen. Kulturmiljön i Sverige har inte alltid sett likadan ut och kommer inte alltid att göra det, denna lag och förordning finns till för att arbetet med att bevara kulturmiljön ska följas.
- **Miljöbalk (1998:808)**, hädanefter kallad miljöbalken, den finns tillgänglig på Riksdagens hemsida. I denna balk behandlas naturen och hur människan ska förvalta och bevara den för framtida generationer. Här beskrivs allt från hur olika platser skall skyddas och återställas efter arbete, hur miljön ska skyddas från farliga avfall till hur rödlistade arter skall behandlas. I miljöbalken finns biotopskyddet och i anslutning till det 8:e kapitlet finns Artskyddsförordningen (2007:845).
- **Arbetsmiljölagen (1977:1160)**, i denna lag (tillgänglig på Riksdagens hemsida) beskrivs arbetsgivarens och andra skyddsansvarigas, skyldigheter mot arbetstagare och andra människor; hur de skall handla för att undvika olycksfall och ohälsa.
- **Naturvårdsverket** är en myndighet, vilken utifrån miljöbalken arbetar med beskyddande av miljön. De skriver olika åtgärdsprogram och ser till att arbetet med miljön följs, av företag och befolkningen. Samordna, följa upp och utvärdera arbetet med Sveriges miljömål är en av deras huvuduppgifter. Bland annat har de medverkat till skriften ”Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet” (Höjer & Hultengren, 2004), vilken innefattar gamla träd på begravningsplatser. (Naturvårdsverket, 2012a)
- **Länsstyrelsen** är en statlig myndighet, vilka arbetar som statens förlängda arm ut i Sveriges olika regioner och landskap. De arbetar med många olika inriktningar, såsom kultur- och miljöfrågor. De har hand om prövning och tillstånd. Deras arbete grundar sig på lagarna och Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets skrivelser. Dessa två organisationer finns också till hjälp för de olika Länsstyrelserna i Sverige vid frågor som gäller deras inriktningar. Vid arbetet med träd på kyrkogården använder de sig mest av kulturminneslagen, Riksantikvarieämbetets skrivelser, Miljöbalken och Naturvårdsverkets skrifter. De har hand om prövningar och tillsyn. (Länsstyrelsen i Skåne, 2012)
- **Riksantikvarieämbetet** är en myndighet, vilken arbetar med det svenska kulturarvet, utifrån kulturminneslagen. Deras arbete omfattar skrivelser, projekt och vägledning inom kulturmiljöfrågor. Riksantikvarieämbetet är en myndighet som främst arbetar med landets kulturmiljöfrågor. De arbetar under kulturdepartementet och Regeringen bestämmer deras uppdrag. När det gäller begravningsplatserna som är anlagda innan 1940, vilkas kulturmiljö är skyddad, så utgår de ifrån kulturminneslagen. (Riksantikvarieämbetet, 2012b)
- **Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation** är en arbetsgivar- och serviceorganisation vilken vägleder, informerar, utvecklar, utbildar, ger service och stöd till de församlingar, vilka innehar huvudmannaskapet inom begravningsverksamheten. Denna organisation arbetar med frågor, vilka innefattar alla tjänster inom Svenska

kyrkan. De har en stor kunskap om begravningsverksamheten och hur svenska kyrkan skall arbeta med sitt huvudmannaskap och de frågor som innefattar begravningsverksamheten. (Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, 2012)

- **Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer (FSK**, vidare förkortat i arbetet) är ett branschförbund, en yrkesideell intresseorganisation, vilka finns som stöd för de arbetsledande inom begravningsplatsverksamheten. De ger råd, har konferenser och utbildar inom branschen, arbetar för en god kyrkogårdskultur, vilket innebär att de utbildar, sprider nya bestämmelser, och bevakar de berördas intressen vid till exempel nya författningar. Att förvaltningen och organisationen skall vara rationell och att arbetsmetoderna skall vara effektiva är något som de värnar om. (FSK, 2012)
- **Sveriges kyrkogårds och krematorieförbund (SKKF**, vidare förkortat i arbetet) är ett branschförbund som arbetar med begravningsfrågor, rådgivning och utbildning. Bland annat hade de en utbildningskonferens 2010, vilken handlade om trädens ekonomiska värden. Detta förbund är samordnande för de olika delarna av begravningsverksamheten. (SKKF, 2012)

FSK, SKKF och Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation är delaktiga i förvaltningen av träden på begravningsplatsen eftersom Svenska kyrkan har huvudmannaskap i största delen av Sverige (förutom i Tranås och Stockholm där kommunerna har huvudmannaskapet).

2.3 Intervjumetod

En kvalitativ undersökning, ger bäst resultat när det handlar om att förstå hur någonting fungerar eller när det handlar om att hitta ett mönster (Trost, 2005). I denna uppsats har flera olika personer kontaktas och flera frågor besvaras för att försöka förstå vilka som har synpunkter på begravningsplatsernas träd. Därför är den kvalitativa undersökningen att föredra. Frågorna som en kvalitativ undersökning innehåller, kan ge svar på, inte bara hur saker fungerar utan också på hur personer tänker angående frågan, hur de känner och hur de upplever olika situationer inom det berörda ämnet. (Trost, 2005) Intervjuerna som genomförts i denna undersökning har skett per telefon, förutom med personalen på Lunds norra kyrkogård, där intervjun skedde på plats. Allt för att de olika personerna ska ha tid att svara på frågorna och också för att de skall ge så bra svar som möjligt. Intervjuerna har spelats in, så att de har kunnat gås igenom och lyssnats på flera gånger. Enligt Trost (2005) ger detta en bättre intervju, då personerna kan inrikta sig på frågorna istället för att anteckna under tiden. I alla intervjuer har metoden med öppen fråga använts, se bilaga 1, för att ge en mer avspänd diskussion, där frågor som uppkommer under intervjun kan följas upp. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation har besvarat frågorna per mail, istället för per telefon. Då ställdes mer specifika frågor, se bilaga 2. Till Lunds norra kyrkogårdsförvaltning skickades ett frågeformulär först, se bilaga 3, eftersom att de skulle behöva svara på historik, såsom planteringår och skötsel under hela trädens livslängd, sedan utfördes en intervju på plats i Lund.

3. Lagarnas påverkan på förvaltningarna

I detta kapitel kommer olika aspekter på lagarna att lyftas fram för att visa hur de påverkar säkerhet, sjukdomar, arter, kulturmiljö och återplantering. Lagarna kommer att jämföras, för att ta fram deras likheter och skillnader

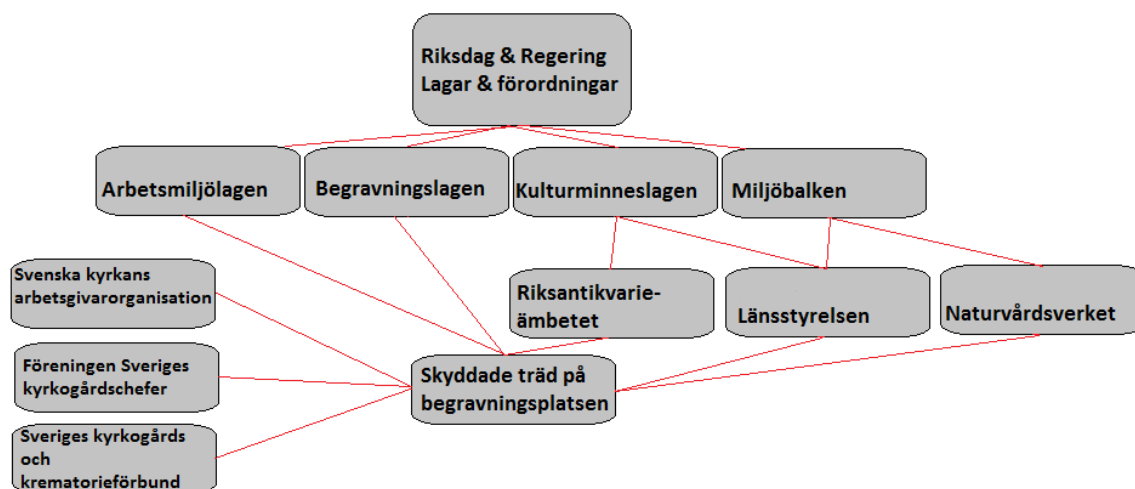
3.1 Hierarkiskt system

Förvaltningen på en begravningsplats som är skyddad av kulturminneslagen, har mycket att ta hänsyn till och många att få hjälp av när de skall göra en stor förändring av träden. Här ges en översikt över vilka som bestämmer och vilka lagar som används av de olika organisationerna och myndigheterna.

Sveriges riksdag och regering författar de olika lagarna som ska styra hela begravningsverksamheten, därför finns de högst upp i det hierarkiska systemet, se figur 1. De lagar som främst innefattar träd och arbetet med träd på begravningsplatser är arbetsmiljölagen, begravningslagen, kulturminneslagen och miljöbalken. De två första lagarna styr direkt förvaltningarna på begravningsplatser, där de ska ta hänsyn till att begravningsplatserna inte bara är till för de gravsatta och besökarna, utan att de också är arbetsplatser. Myndigheterna står direkt under lagarna och mycket av deras arbete styrs av riksdagen och regeringen, se figur 1. Naturvårdsverket tolkar miljöbalken för att sedan skriva råd och åtgärdsprogram om hur lagtexterna ska efterlevas på bästa sätt. Enligt Levenskog (pers. medd., 2012) är det Länsstyrelserna som tolkar lagarna samt Naturvårdsverkets allmänna råd, för att sedan genom provningar, vägledning och tillsyn se till att lagarna följs. Kulturminneslagen är del i både Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetets skrifter och råd såsom t.ex. *Kunskapsuppbyggnad kring kyrkomiljöerna som kulturarv efter relationsförändringen kyrka/stat år 2000*. Lagen tolkas av Riksantikvarieämbetet som sedan skriver hur den ska följas, dessa skrivelser ligger till grund för Länsstyrelsens arbete. Länsstyrelsen går också själva in och tittar på lagtexterna, när de ska ta ställning vid olika provningar. Främst är det Länsstyrelsen som håller kontakten med förvaltningarna på begravningsplatserna, det är till dem som förvaltningarna ska skicka sina provningar för att få dem godkända när det gäller förändringar av skyddade träd på begravningsplatserna. Länsstyrelserna måste ta hänsyn till båda lagarna och till både Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets skrifter när de ska godkänna provningarna. När förvaltningen ska lämna in sina provningar, måste de ha kunskap om lagarna och myndigheternas skrifter. Detta kan de få hjälp med av de tre organisationerna FSK, SKKF och Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. Organisationerna samtalar, sammanför och jämför hur det går till i hela Sverige, där medlemmarna visar på de regionala skillnaderna och likheterna.

Illustration över det hierarkiska systemet

Figur 1, Modell över hierarkin av de som bestämmer eller har åsikter, vid eventuellt utbyte av träd på en begravningsplats, som är anlagd innan 1940 och där med skyddad.

3.2 Säkerhet

Säkerheten på begravningsplatserna gäller inte bara besökarna, utan även personalen som arbetar där. Begravningsplatserna är allmänna platser som dagligen besöks, denna frekventa vistelse av människor gör att begravningsplatserna måste vara säkra att vistas på. Det får inte förekomma farliga gravvårdar, riskträd eller ohälsosamma miljöer. Huvudmännen har som uppgift, att se till att det är säkert att vistas på begravningsplatserna för besökarna, samtidigt som det måste vara en säker arbetsplats för arbetstagarna. Arbetsmiljöansvaret utgår ifrån arbetsmiljölagen och arbetsgivaren ska se till att arbetstagarna är utbildade och rätt utrustade för att utföra arbetsmomenten. De som bär ansvaret om något händer är, kyrkorådet, kyrkonämnden eller församling, dock kan arbetsmiljöansvaret skriftligen delegeras till kyrkoherde eller annan person med liknande ställning. De behöver i respektive fall vara utbildade inom miljöansvar, för att åta sig den uppgiften. (Kompendium för begravningsverksamheten, 2006)

Kulturminneslagen

Enligt Lag (1988:950) om kulturminnen, 4 kap. 5 § får en nödvändig åtgärd genomföras, om någon är utsatt för fara, detta innefattar även träden på begravningsplatsen. Om det förekommer ett sådant krav på en brådskande reparationsåtgärd, eller ett underhållsarbete, på begravningsplatsen, får den berörda personalen utföra arbetet om de använder sig av material och metoder, vilka anpassas till och utförs så att de inte förstör byggandens och anläggningens kulturhistoriska värde.

Arbetsmiljölagen

Arbetsmiljölagen (1977:1160) innefattar arbetstagarna och arbetsgivarnas regler, för att få en god och säker arbetsmiljö. Det omfattar bland annat skyddsåtgärder och arbetsteknik.

I denna lag 2 kap. 5 § står det att arbetet ska utformas och utföras så att personalen, ej utsätts för psykiska eller fysiska skador. I kapitel 3, § 2, fortsätter reglerna, arbetsgivaren ska göra allt för att förhindra och förebygga olyckor för arbetstagaren. Allt som kan leda till en olycka eller ohälsa, ska tas bort, ändras eller ersättas, så att arbetstagarna har en så säker arbetsplats som möjligt.

Miljöbalken

I Miljöbalken (1988:808) 2 kap. 3 § står det skrivet:

”Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.”

Det betyder att alla människor, både besökare och arbetstagare på begravningsplatserna ska kunna känna sig trygga när de vistas inom platsen.

Länsstyrelsen, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet måste ta hänsyn till dessa regler, när det gäller ett skyddat träd inne på begravningsplatsen. Eftersom det är kyrkonämnden, kyrkorådet eller församlingen som kommer stå ansvarig om något händer, ifall ett träd eller gren skadar en person, är de extra noga med att dessa lagar om säkerheten efterföljs. (Kompendium för begravningsverksamheten, 2006) Samtidigt som de måste följa alla regler för säkerhet, ska de också följa de lagar och regler som skyddar träden och hänvisar till att de skall stå kvar så länge som möjligt. Enligt Arvidsson på FSK, (pers. medd., 2012) borde säkerheten och de lagskrifter som handlar om den, få tolkningsföreträde, då begravningsplatserna är allmänna platser där både arbetstagare och besökare vistas dagligen. Detta gör att platsen måste vara mycket säker, så att inga olyckor inträffar. (Arvidsson, pers. medd., 2012) Detta håller Mebus (pers. medd., 2012) på Riksantikvarieämbete med om då det inte går att behålla träd, om de utgör en risk för människor. Den dagliga arbetsmiljön är viktig och platsen ska kunna användas till det syfte den har. Levenskog (pers. medd., 2012) talar om varför arbetet med träd är så komplicerat: träd är levande, de utvecklas och dör och kan under hela levnadsperioden utgöra en risk. De är inte statiska, vilket gör att arbetet med dem måste ske på ett annat sätt än med arbetet som omfattar en byggnad eller liknande. (Levenskog pers. medd., 2012)

Arvidsson (pers. medd., 2012) menar att Länsstyrelsen behöver en annan kompetens än de har nu, för att vara till bäst hjälp för förvaltningarna. En annan grön kompetens än den som finns nu, är till exempel Landskapsarkitekter, Landskapsingenjörer, arborister eller någon annan

som är väl insatt i hur arbetet på begravningsplatserna och de skyddade gröna utemiljöerna går till. Arboristen skulle vara en tillgång vid säkerhetsbedömningen, då personen kan bedöma om trädet skall stå kvar som det är, eller om det måste åtgärdas och bli till exempel en högstubbe alternativt om det måste tas bort helt. Han ser det som att säkerheten måste komma i första hand och det inte får vara farligt att vistas på en allmän plats. Om det fanns denna sorts gensvar av tjänstemännen på Länsstyrelserna skulle arbetet med återplantering bli enklare. (Arvidsson, pers. medd., 2012) Även om det inte finns en specifik tjänst på Länsstyrelserna nu, så har Arvidsson (pers. medd., 2012) sett en förändring i hur de handskas med träden. Det är svårare att få ta ned träd och myndigheterna bryr sig betydligt mer nu än vad de gjorde under, till exempel 1990-talet. Detta är mycket positivt och det är även en stor del av besökarna som bryr sig mer om träden och har en ökad förståelse för dem, även om det är få som är helt insatta i ämnet. (Arvidsson, pers. medd., 2012)

3.3 Arter/ sjukdomar

Under flera hundra år fanns det bara inhemska arter att tillgå, detta ändrades främst under 1800-talet, då växtjägare, ändrade transporter, växthus och ett ökat intresse gjorde att det kunde importeras mer exotiska växter till Sverige. Denna import har inte bara medfört goda förändringar, utan den har också medfört sjukdomar och skadedjur från andra delar av världen, vilka inte tidigare fanns här. En del av dessa skade- och sjukdomsangrepp har utvecklats explosionsartat medan andra har varit lugnare. (Åkesson, 2012)

Kulturminneslagen

I lag (1988:950) om kulturminnen 4 kap. 2 §, står det skrivet att

”Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.”

Om begravningsplatsen innehåller en stor variation av trädarter eller om den har ett ensartat bestånd av en trädart, ska uttrycket som det ger, bevaras vid nyplantering, om det är möjligt (Engquist, 2009). Denna diskussion måste tas upp vid de enskilda fallen, om det överhuvudtaget är möjligt att använda samma art igen, eller om rådande omständigheter gör att det måste användas en annan trädart (Engquist, 2009). Enligt Arvidsson, FSK (pers. medd., 2012) finns det länsstyrelser som ibland kan tillåta att det ändras sort vid återplantering, medan andra inte tillåter det. När det gäller begravningsplatser i Sverige, vilka är skyddade av kulturminneslagen, finns det områden inne på dem, som kan vara viktigare än andra att bevara och återskapa (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012). Engquist (2009) skriver om, det relevanta behovet av att återplantera och nyplantera med inhemska arter i kulturlandskapet, dels för att de inte skall försvinna och tas över av exotiska arter, dels för att de inhemska arterna utgör bo- levnads- och växtplatser för de inhemska djuren och växterna. Det finns artspecifika arter, vilka inte kan leva på de exotiska trädarterna utan endast på de inhemska. (Engquist, 2009) Det är därför viktigt att de inhemska arterna inte konkurreras ut. Samtidigt måste det tas i beaktning att de inhemska arterna är utsatta för sjukdomar och stress, vilket gör att vi måste plantera mer släkt-, art- och sortvarierat, för att inte framtidens landskap ska bestå

av ruiner av både gamla och unga träd. (Engquist, 2009; Sjöman et al., 2012a)

Kulturhistoriskt har det länge planterats både inhemskt och exotiskt växtmaterial och en del av de träd som vi kallar inhemska, är egentligen inte hemmahörande i Sverige. Ett exempel på detta är: hästkastanjen, vilken egentligen kommer från Balkan. (Engquist, 2009) I samma text av Engquist (2009) står det också, att om en trädplantering inte kan ersättas med samma art, ska träden ersättas med nya träd vilka har liknande egenskaper och får liknande uttryck. Detta både på grund av de biologiska värdena och de estetiska värdena. (Engquist, 2009) Levenskog menar att även om träden ingår i ett kulturmiljöprogram eller ett åtgärdsprogram så är dessa skrifter ej bindande, utan de har ett rådgivande utgångsläge, därför kan det bero på vilken Länsstyrelse, om det är inhemskt eller exotiskt material som ska planteras. (Levenskog, pers. medd., 2012) Mebus (pers. medd., 2012) säger att artdiversiteten måste öka för att minska risken med träd på begravningsplatserna. Om träden står i monokulturer och den arten i planteringen drabbas av ett skade- eller sjukdomsangrepp, utgör de en ökad risk för arbetstagarna och besökarna. Detta måste förhindras, så att begravningsplatserna inte blir otrygga och farliga platser

Miljöbalken

Biotopskyddet i denna lag är starkt omdiskuterat runt om i Sverige. Flera av myndigheterna, organisationerna och föreningen talar om biotopskyddet gäller på begravningsplatserna eller inte. de Jesus Hernandez Urey, (pers. medd., 2012) talar för att det inte gäller på begravningsplatserna, Arvidsson (pers. medd., 2012) talar om att biotopskyddet bara gäller på vissa begravningsplatser, när det gäller till exempel alléer ut mot jordbrukslandskapet och att en del länsstyrelser tolkar in den och en del inte. Medan Mebus (pers. medd., 2012) talar för att det generella biotopskyddet och artskyddsförordningen ska gälla på begravningsplatserna. Levenskog (pers. medd., 2012) på Länsstyrelsen i Skåne, meddelar att alléträd skyddas av generellt biotopskydd. En allé, består av minst fem träd i rad utmed en väg, gammal ej nuvarande använd väg eller i ett övrigt öppet landskap. Frågorna handlar då om, huruvida biotopskyddet ska gälla på planterade och anlagda marker, som inte är alléer eller om det bara ska gälla vid naturliga förhållanden och om verkligen begravningsplatserna ska ingå, då de omfattas under tomtmark enligt begravningslagens första kapitel,

”begravningsplatser: områden eller utrymmen som är behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska och som har tagits i anspråk för detta ändamål, främst kyrkogårdar eller andra gravområden, minneslundar, kolumbarier eller urnmurar,
– allmänna begravningsplatser: sådana begravningsplatser som är anordnade av församlingar, av kommuner eller annars av det allmänna,”

För att få rättsida på detta finns hela lagtexten från Miljöbalken, vilken omfattar biotopskyddet, nedan:

Kapitel 7

”11 § Regeringen får i fråga om små mark- eller vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter eller som

annars är särskilt skyddsvärda meddela föreskrifter om

- 1. att samtliga lätt igenkännbara områden av ett visst slag i landet eller i en del av landet ska utgöra biotopskyddsområden, och*
- 2. att en myndighet eller kommun i det enskilda fallet får besluta att ett område ska utgöra ett biotopskyddsområde.*

Inom ett biotopskyddsområde får man inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet. En fråga om dispens ska prövas av den myndighet som regeringen bestämmer, om dispensen avser ett område enligt första stycket 1, och i andra fall av den myndighet eller kommun som har bildat biotopskyddsområdet.

De åtgärder som behövs för att vårda ett biotopskyddsområde får vidtas av kommunen, om den har bildat området, och i fråga om andra områden av den myndighet som regeringen bestämmer. Innan en åtgärd vidtas ska den som äger eller har särskild rätt till området underrättas särskilt.

Ett beslut som avses i första stycket 2 ska gälla omedelbart även om det överklagas. Lag (2009:1322).

12 § *Om det utöver förbud enligt 8 kap. 1 och 2 § eller förbud och begränsningar enligt jakt- och fiskelagstiftningen behövs särskilt skydd för en djur- eller växtart inom ett visst område, får länsstyrelsen eller kommunen meddela föreskrifter som inskränker rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området.”*

Miljöbalken

Det är till det åttonde kapitlet i Miljöbalk (1998:808), som artskyddsförordningen har sitt stöd. Den handlar om arter, vilka måste skyddas och deras levnadsplatser, vilka inte får förstöras. När det finns gamla träd på begravningsplatserna, vilka kan ha hotade arter på sig eller i sig, så skall dessa biotoper skyddas, enligt Miljöbalken och Artskyddsförordningen (2007:845). Miljöbalken, 8 kap.

”1 § *Föreskrifter om förbud att inom landet eller del av landet döda, skada, fånga eller störa vilt levande djur eller att ta bort eller skada sådana djurs ägg, rom eller bon eller att skada eller förstöra sådana djurs fortplantningsområden och viloplatser får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Sådana föreskrifter får meddelas, om det finns risk för att en vilt levande djurart kan komma att försvinna eller utsättas för plundring eller om det krävs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden om skydd av en sådan art. Förbudet får dock inte gälla fall då ett sådant djur måste dödas, skadas, fångas eller störas till försvar mot angrepp på person eller värdefull egendom.*

Särskilda bestämmelser gäller om att döda eller fånga vilt levande djur av viss art, när åtgärden är att hänföra till jakt eller fiske. Lag (2001:437).

2 § Föreskrifter om förbud att inom landet eller del av landet ta bort, skada eller ta frö eller andra delar från vilt levande växter får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Sådana föreskrifter får meddelas, om det finns risk för att en vilt levande växtart kan komma att försvinna eller utsättas för plundring eller om det krävs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden om skydd av en sådan art.

3 § För att skydda vilt levande djur- eller växtarter eller naturmiljön får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om förbud mot eller särskilda villkor för att sätta ut exemplar av djur- eller växtarter i naturmiljön."

Enligt Riksantikvarieämbetet (2012a), är det, det biologiska kulturarvet det som är det värt att beskyddas. Inte bara de enskilda arterna av träd, hur de är planterade och vårdade, utan helheten i sig.(Riksantikvarieämbetet (2012a). Det biologiska kulturarvet består i:

"ett levande arkiv av växter och djur".

"Det biologiska kulturarvet utgörs av ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats, eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad och utveckling förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel."

Här ses växter och djur i en biotop, vilken inte skulle utvecklats på samma sätt, utan människors nyttjande och påverkan, genom plantering, röjning, bete, exploatering m.m. Många av dessa bildade landskap är inte bara viktiga, på grund av det kulturhistoriska värdet utan också på grund av det biologiska värdet. På begravningsplatserna består det främst i medvetet planterade, vårdade, odlade och förädlade växter, vilka gynnats av det kontinuerliga omhändertagandet och på så sätt bildat bo- och växtplatser åt växter och djur.

(Riksantikvarieämbetet, 2012a) Det finns olika nivåer av biologiskt kulturarv där egenskaper, individer, arter, naturtyper och landskap har påverkats av människan (Riksantikvarieämbetet, 2011). Det biologiska kulturarvet förändras och kommer att förändras i framtiden (Riksantikvarieämbetet, 2011), då människornas syn på kulturarv förändras (Mebus, pers. medd., 2012), det är ett levande kulturarv, vilket gror, lever och dör, sjukdomar och skador omskapar det och klimatet påverkar det (Riksantikvarieämbetet, 2011).

En aspekt som ofta tas upp i dagens samhälle är faunadepåer för träd, där döda träd fortfarande kan leva genom att de har andra arter som lever på och i dem. Dock ska det nämnas att det oftast är fler arter som lever på och i halvdöda eller döende träd. Detta skulle kunna hjälpa, vid nedtagning av träd, vilka är bebodda av hotade och speciella arter genom att de kan läggas någonstans på eller i närheten av begravningsplatsen. På så sätt bevaras det biologiska värdet, samtidigt som de träd som utgör en risk tas bort. (Höjer & Hultengren, 2004) Det viktiga med dessa deponier är att de ska ligga nära eller i anslutning till växtplatsen så att inte miljön förändras för mycket och om det inte går ska de finnas på en plats där floran och faunan i och på träden kan tillvaratas på bästa sätt. (Höjer & Hultengren, 2004)

3.4 Kulturmiljö

Kulturmiljön på begravningsplatserna handlar inte bara om gamla gravvårdar, staket och stenar utan här finns ett grönt kulturarv, som vårdats och skötts om i över hundra år. Kulturmiljön består till stor del av helheten, hur rummen är uppbyggda, hur träden är placerade, vilka arter det är och tankarna bakom dessa val. (Bengtsson & Bucht, 1992)

Kulturminneslagen

I fjärde kapitlet i lag (1988:950) om kulturminnen, behandlas den kulturmiljö som ska vårdas och bevaras på de svenska begravningsplatserna. Denna lag, behandlar till stor del alla de bestämmelser som gäller begravningsplatsens utseende och vad som skall ske med den, om den är skyddad. Den behandlar också Länsstyrelsens rätt till att pröva och godkänna om förändringar på begravningsplatserna.

Kulturminneslagen, kapitel 4:

2 § "Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas."

3 § "Kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen."

"Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1995:560)."

4 § "Om Riksantikvarieämbetet beslutar det, skall bestämmelserna i 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som är märklig genom sitt kulturhistoriska värde."

Mebus (pers. medd., 2012) talar om att kulturmiljön i Sverige förändras, på grund av att människor ändrar uppfattning om vad som är värdefullt. Människor får mer kunskap, de ändrar åsikter och även kulturmiljön ändras med modet, inte i så stor omfattning, men att det kan återspeglas genom att människor ändrar uppfattning om vad som är vackert och viktigt att bevara. Mebus (pers. medd., 2012) pratar också om hur trädbestånden alltid har förändrats, att trädplanteringar på begravningsplatser har en relativt ung historia och hur en del träd som är införda idag, inte fanns för några år sedan. Han talar om att myndigheterna och förvaltningarna inte får vara rädda för förändringar, utan att de är en del av människornas utveckling och att det trots allt är människorna som ska nyttja begravningsplatserna.

3.5 Återplantering av inhemska eller exotiska arter

Skade- och sjukdomsangreppen som härjat i Sverige, har satt sina spår (Åkesson, 2000) och klimatförändringarna gör att de inhemska träden stressas (Sjöman et al. 2012a). På begravningsplatserna gör detta att frågan om vilken art som ska återplanteras, måste tas upp, då många av träden består av just inhemskt material.

Miljöbalken

Miljöbalk (1998:808), 2 kap. 8 § handlar om återplantering. Lagtexten lyder:

”Alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar till dess skadan eller olägenheten har upphört för att denna avhjälps i den omfattning det kan anses skäligt enligt 10 kap. I den mån det föreskrivs i denna balk kan i stället skyldighet att ersätta skadan eller olägenheten uppkomma.”

Eftersom att begravningsplatserna är en anlagd miljö, kan det bli tvister om detta måste genomföras. Dock, går det att hänvisa till Kulturminneslagen, kapitel 4, § 2, igen, då begravningsplatserna ska vårdas så att deras karaktär och utseende inte försvinner och så att det inte blir förstört eller förändrat. Detta medför att träden skall återplanteras, för att platsen skall bevara sitt kulturhistoriska värde.

I och med att träden som byts ut, oftast är gamla, har de överlevt en förändring i den allmänna religionsinriktningen i Sverige under de senaste åren. Begravningsplatserna ska inte bara erbjuda begravningsplatsen åt kristna, utan de ska också tillhandahålla särskilda begravningsplatser åt människor som inte tillhör den kristna tron. Detta gör att de som innehar huvudmannaskapet enligt begravningslagen, 2 kap. 2 § ska ta kontakt med representanter från andra religionsinriktningar och samfund, så att de skall få komma med åsikter och synpunkter vid anläggning, utvidgning eller väsentlig ändring. Dessa ska tas i beaktande så att begravningsplatsen blir en plats för alla.

Mebus (pers. medd., 2012) säger att värderingarna av träden kommer att förändras, men att myndigheterna och förvaltningarna måste under arbetet med återplantering av träd på begravningsplatserna grunda sina beslut på så stor kunskap som möjligt och att de måste ta hänsyn till varandra och ta allas kunskap om ämnet under begrundan. Att det viktigaste är att alla gör sitt bästa och att det förs en diskussion, där allas åsikter blir lika hörda. Träden kommer att dö förr eller senare, frågan är när och när det händer ska de vara förberedda att arbeta med trädens förnygring och se till framtiden med ett långsiktigt perspektiv. Eftersom Länsstyrelserna kan tolka lagtexterna, eftersom de är otydliga, olika och på så sätt ge mycket varierande svar och riktlinjer på provningarna som begravningsplatsernas förvaltningar skickar in, händer det ibland att förvaltningarna blir passiva och inte gör någonting istället, de planterar inga nya träd och begravningsplatsernas grönska minskar. Detta måste förändras, Mebus (pers. medd., 2012) menar då att Länsstyrelserna måste ha en mer riktad och enhetlig handledning, dock skall den inte bli likriktad utan den måste fortfarande följa de regionala förändringar som finns i Sverige, eftersom hela kulturmiljön går ut på det. Samarbetet mellan kulturvård och miljövärd måste bli bättre, så att förvaltningarna kan förvalta

begravningsplatserna på bästa sätt. (Mebus, pers. medd., 2012) Detta är något som Arvidsson (pers. medd., 2012) håller med om. Det finns ett problem för förvaltningarna i och med deras länstillhörighet, då Länsstyrelserna säger olika. Det kan förändras om Länsstyrelserna med utgångspunkt ifrån Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och de olika lagarna, kunde svara mer på samma sätt men med regionala förändringar. Det är viktigt att det finns en enhetlig syn och en enhetlig tolkning av lagarna. Detta kan arbetsgruppen och projektet, ”*Manual för träd i offentliga miljöer*”, hjälpa till med, då de kan bli ett stöd i arbetet med samarbetet och att få en enhetlig syn mellan de olika myndigheterna och organisationerna. (Arvidsson, pers. medd., 2012)

Arvidsson (pers. medd., 2012) talar om hur det saknas en förstående kompetens på Länsstyrelserna, det finns biologer och byggnadsantikvarier, men inga med specifik grön kunskap om träd i parker och på begravningsplatser. Detta ser han som ett försvårande av arbetet, när det gäller återplantering och han förespråkar en tjänst på Länsstyrelserna som är helt inriktad på det yttre, på det gröna. Arvidsson (pers. medd., 2012) berättar om exempel, där Länsstyrelsen har beslutat om att samma sort skall återplanteras, men eftersom inte tjänstemännen ser skillnad på en del arter och speciellt sorter, har förvaltningarna ibland planterat en annan sort än vilken var tillskriven att planteras. En Landskapsarkitekt, Landskapsingenjör eller arborist, skulle kunna ge ett bättre gensvar på de frågor och åsikter som begravningsplatsernas förvaltningar tar upp. Han menar att det gröna kommer lite på efterkälken, att det hamnar i andra hand då tjänstemännen är mer inriktade på och har mer kompetens inom vad de är utbildade i, t.ex. byggnadsvård. (Arvidsson, pers. medd., 2012)

Arvidsson (pers. medd., 2012) anser att begravningsplatsernas förvaltningar runt om i Sverige är positivt inställda till arbetet med träden och att de vurmar för träden. De är engagerade och följer utvecklingen och forskningar som till exempel Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) gör. Det de främst ser som en svårighet är att Naturvårdsverket och SLU motsäger varandra. Hur de har olika synpunkter på införandet av nya arter och hur riskerna för skade- och sjukdomsangrepp ska fördelas. (Arvidsson, pers. medd., 2012)

Forskning vid SLU tar fram det viktiga med artdiversitet, där de tar upp Santamours skrivelser om att ingen sort skall bestå av mer än 10 % , 20 % av en art och 30 % av en familj, i ett bestånd (Sjöman et al., 2012a). Arvidsson (pers. medd., 2012) menar att Naturvårdsverket har ett tak för hur många nya arter som ska planteras in i Sverige. Det står skrivet i flera av Naturvårdsverkets skrivelser att de inhemska artena ska planteras i högre grad än vad exotiska arter ska (Naturvårdsverket, 2012b). Arvidsson (pers. medd., 2012) menar att det också finns en fråga som är svår för Naturvårdsverket att besvara, vad är inhemskt? Menas det träd som funnits i Sverige historiskt sett, eller menas det att ett träd kan gro här från frö och överleva. Det finns en del träd som kallas inhemska, men är inplanterade eller invandrade för 200-300 år sedan. (Arvidsson, pers. medd., 2012)

Lundstedt (pers. medd., 2012) på FSK, tycker också att miljöhänsynen och kulturhänsynen krockar, att Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet säger olika, vilket medför ett mer komplicerat arbete för förvaltningarna på begravningsplatserna. Han poängterar hur viktigt det är att de säger och tycker lika och har en enad front, så att träden på begravningsplatserna får den bästa framtid som de kan få. Det är främst frågorna om att ta bort träden, återplantera, att välja inhemska eller exotiska arter där deras åsikter krockar. Staffan Lundstedt på Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, är positivt inställd till att plantera in nya arter på

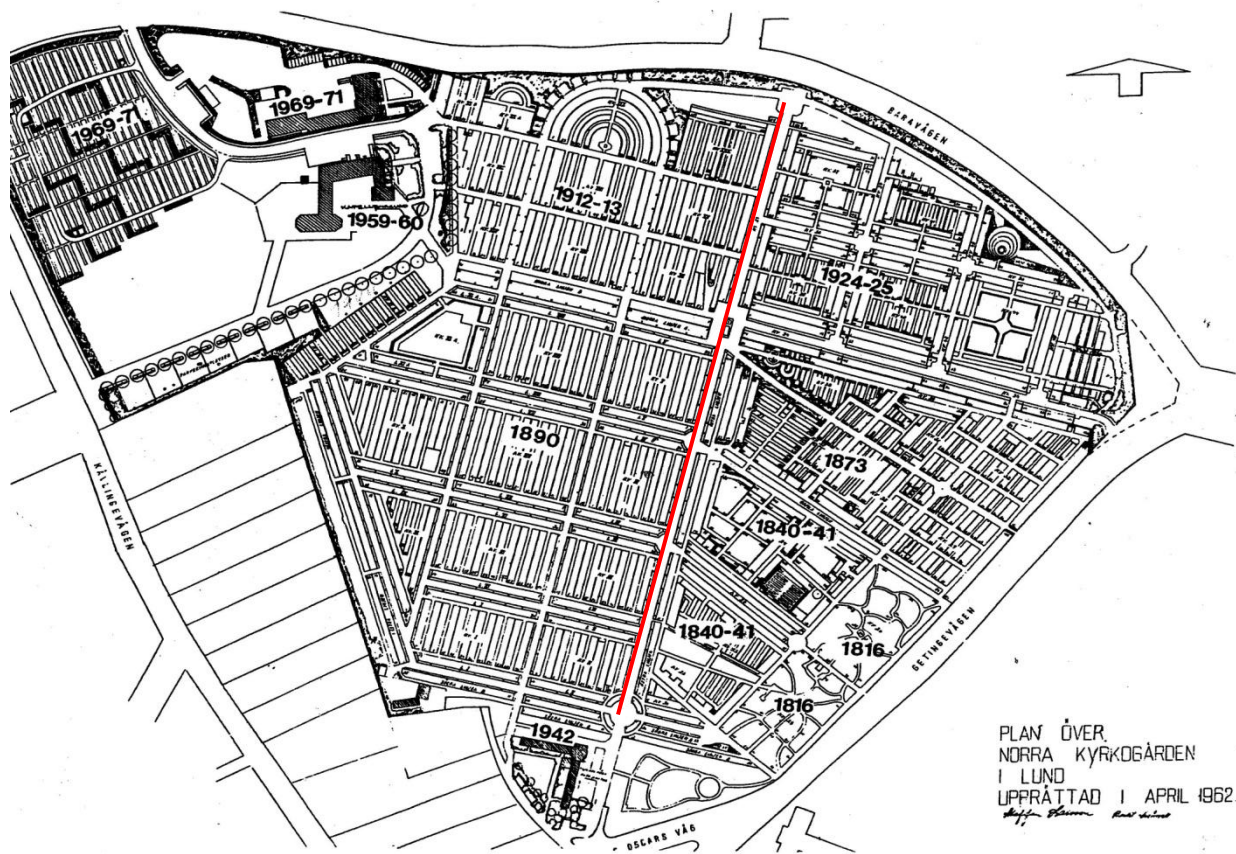
begravningsplatserna, inte bara för att skydda träden mot skade- och sjukdomsangrepp utan också för att skapa spännande, upplevelsevärda och rekreativa miljöer på begravningsplatserna. (Lundstedt, pers. medd., 2012)

4. Resultat

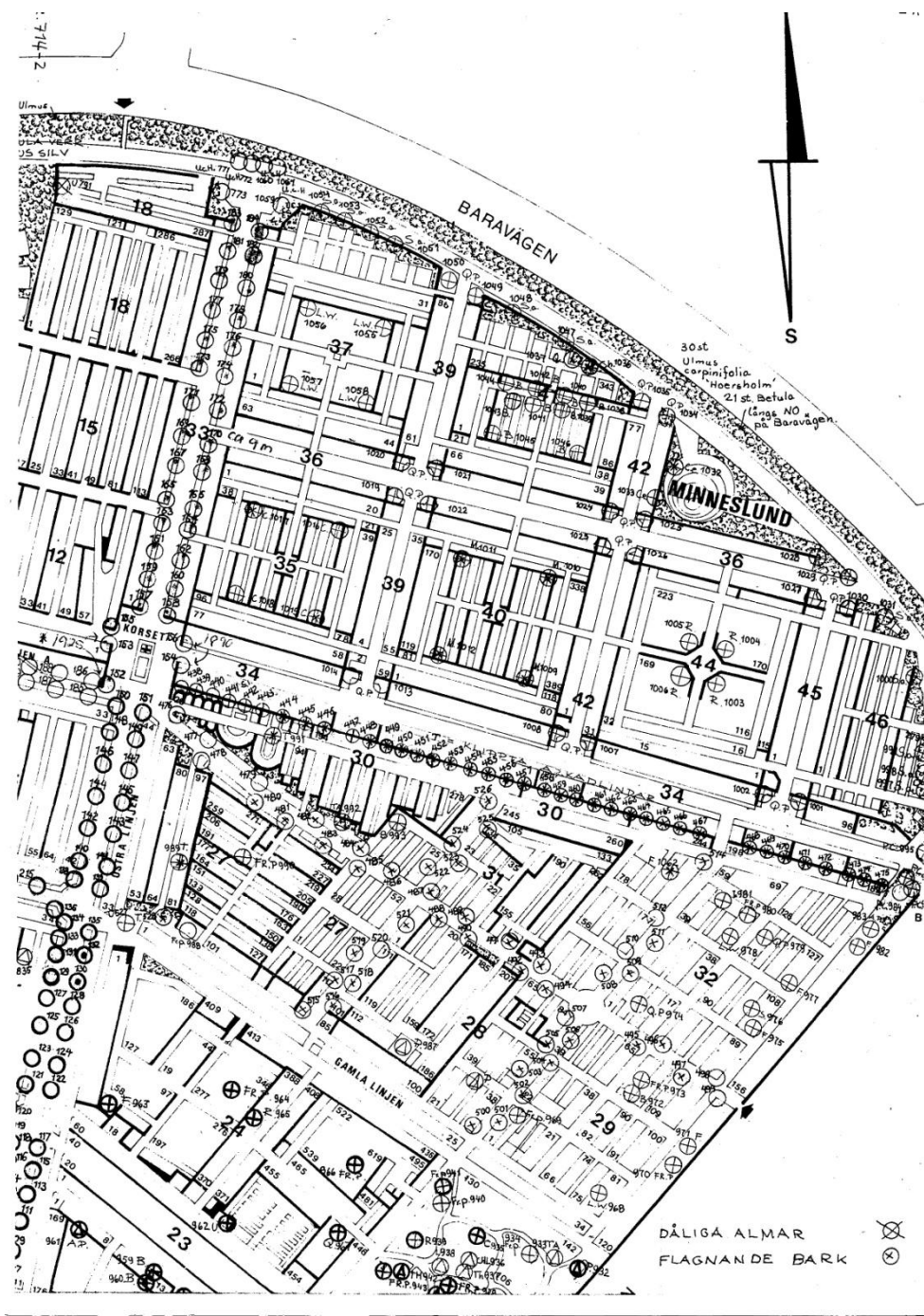
Lunds norra kyrkogård invigdes 1816 och har sedan dess utvidgats med jämna mellanrum för att nu bestå av 25 ha (Svenska kyrkan Lund, 2012), på grund av att den är anlagd innan utgången av 1939 är hela kyrkogården skyddad av Kulturminneslagen (Sveriges Riksdag, Lag om kulturminnen, 2012d). Kyrkogården anlades utanför Lund och har allt eftersom blivit en del av Lund stad, då staden breddat sig allt mer (Svenska kyrkan Lund, 2012).

Begravningsplatsen delas av genom alléer av olika träd. En allé som går från svagt sydväst till nordost och en korsande allé som ligger i öst-västlig riktning, dessa alléer är kyrkogårdens huvudaxlar. Det är den första allén som detta arbete inriktat sig på. Den nord-sydliga allén har olika utseende och är planterade under olika tidpunkter. Den sydligaste delen av lindallén, på kyrkogården, är planterad mellan 1850 och 1890 (Lindberg, pers. medd., 2012), se figur 3 och 4, detta styrks av de Jesus Hernandez Urey (pers. medd., 2012). Den har kompletteringsplanterats med enstaka träd under flera tillfällen, 1940, 1976 och 1980. Arten är skogslind och träden är beskurna, så att de har en hög, smal krona (Lindberg, 2012). Den norra delen av allén är planterad 1925 och här har träden en lägre bredare krona. För denna del finns det inga uppgifter om vad det är för lindart, dock förväntas det ett svar på den frågan, när den nuvarande trädinventeringen är färdigställd (Lindberg, pers. medd., 2012; de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012). Träden i den sista delen av allén var formade och efterhållna tills för ungefär 20 år sedan. Det var ekonomiska aspekter som medförde att avslut på den formade beskärningen av träden. När det behandlades på det sättet, var de inte påträngande på de omgivande gravvårdarna, utan hade stora men behändiga rotsystem och kronor. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012) Träden står med nio meters mellanrum och har så breda och stora kronor att de växt in i varandra (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012). Enligt personalen på kyrkogården är träden både för höga och breda, vilket påverkar gravvårdarna i närheten av träden. Vissa träd har vuxit sig så stora att de trycker undan murar, staket, stenar och andra utsmyckningar på gravvårdarna, med rötterna och stammarna. Dock har de inte så stora problem med avgrävningar av rötterna på träden, eftersom de gravvårdar, som ligger närmast allén är gamla och inte har lika frekventa gravgrävningar. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012) En trädinventering genomförs nu på kyrkogården, för att artbestämma träden, undersöka deras kondition och bestämma skötselåtgärder för framtiden. Denna inventering kommer senare att ligga till grund för de olika åtgärderna som bestäms. De kommer att använda den som ett stöd för att påvisa trädens tillstånd. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012)

Karta över lindallén på Lunds norra kyrkogård

Figur 2, karta över Lunds norra kyrkogård. Det röda strecket visar på den lindallé vilken behandlats i arbetets fallstudie. Bilden är återgiven med tillstånd från Lunds Norra kyrkogårdsförvaltning

Figur 3, karta på den norra delen av lindallén med trädens placering. Bilden är återgiven med tillstånd från Lunds Norra kyrkogårdsförvaltning

Figur 4, karta på den södra delen av lindallén med trädens placering. Bilden är återgiven med tillstånd från Lunds Norra kyrkogårdsförvaltning

4.1 Arbetet med att byta träd

När de ska göra en förändring som innefattar träden på kyrkogården, till exempel nedtagning och nyplantering, gör de upp en plan och sammanfattar en skrift. En skrift med avsikt att påvisa trädens risk, för arbetare och besökare. Då använder de sig av olika lagrum och föreskrifter, till exempel Kulturminneslagen, Miljöbalken och Nationella miljömålen. Dessa regleringar använder de för att berättiga nedtagandet av träden. I Arbetsmiljölagen använder de sig av första, andra och fjärde kapitel för att motivera besökarnas och arbetarnas säkerhet. När de sedan ska motivera en nyplantering använder de på Miljöbalken, 2 kap. 8 § om återplantering. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012)

De tar kontakt med Länsstyrelsen i Skåne, för att framföra vad de har för avsikt att göra och efter det skickar de in sin ansökan, för godkännande (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012).

4.1.1 Frågor angående nyplantering

I intervjun med Lunds norra kyrkogårdsförvaltning behandlades flera olika frågor, vilka kan vara värdefulla att besvara vid utbyte av träd på begravningsplatser i stort. Enligt Kulturminneslagen, ska en plantering återställas och återplanteras på samma sätt som den förgående planteringen. Dock går det att tolka lagen på olika sätt, vilket länsstyrelserna också gör i sina prövningar.

När det handlar om träden i allén på Lunds norra begravningsplats, har personalen kommit

fram till följande.

När det gäller denna allé på kyrkogården, är personalen bekant med vad de får och inte får göra. Allén är en stark del av den arkitektoniska utformningen och träden har funnits där så pass länge, att de är en del av kyrkogårdens kännetecken. Detta gör att de inte får ändra särskilt mycket. De måste fortfarande använda samma art, men kan ändra till en annan sort. Denna sort kan vara något mindre i sin slutgiltiga form, vilket kan medföra att träden får en mindre krona, stam och rotsystem. Detta skulle underlätta arbetet med att bevara med gravvårdarna i närheten av allén. För att få ändra sort på de nya träden, måste de först få ett godkännande av länsstyrelsen. Detta arbete är en del av ett gott samarbete dem emellan och de har god förmåga att lyssna på varandra. Denna goda kontakt underlättar när de ska diskutera de olika förändringarna som måste eller ska ske på kyrkogården. Dock står det inte någonstans i Kulturminneslagen att trädens släkte, art eller sort får förändras, utan platsen ska bevaras och vårdas på ett sådant sätt att dess kulturhistoriska värden ej förvanskas eller försvinner. Detta är en text som tolkas på varierande sätt av de olika Länsstyrelserna och efter deras tolkningar behandlas varje enskilt fall. Att behålla samma planteringsavstånd som nu, (nio meter) ser Lunds norra kyrkogårdsförvaltning som möjligt, beroende på vilken sort de planterar. I dagsläget är träden så pass stora i sina kronor att de har växt in i varandra. Detta vill de undvika i framtiden och om de då skall använda samma planteringsavstånd igen, men med en annan mindre sort, tror de att det kan fungera. För att inte förändra kyrkogården väsentligt måste de, i denna allé, använda sig av ett ensartat bestånd. De får inte ändra uttrycket genom att använda sig av olika arter med liknande uttryck och definitivt inte av varierande arter, med helt olika uttryck. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012) Detta skulle ge kyrkogården en helt annan karaktär och en annan arkitektonisk utformning. Däremot är det möjligt att minska de ensartade bestånden på denna kyrkogård, enligt de Jesus Hernandez Urey, (pers. medd., 2012) genom att plantera ut träd av varierande arter på de andra alléerna och trädplanteringarna. Dessa är inte lika starkt skyddade som de två, vilka utgör begravningsplatsens huvudaxlar och kan därför ha ett mer varierat utseende. För att skydda sig mot fler, helt döda bestånd i framtiden, är det viktigt att ta hänsyn till att plantera flera varierande arter. Att skydda sina träd ytterligare, är viktigt för förvaltningen på Lunds norra kyrkogård. Nu utförs inventeringar, för att fastställa trädens hälsotillstånd och på så sätt kan de sedan bestämma åtgärder för att hjälpa träden till ett långt liv. Inventeringarna använder de som grund för att göra trädvårdsplaner och sedan planteringsplaner. I framtiden vill de sätta träd med mindre kronor och rotsystem, men av samma art som tidigare. Det finns en diskussion om de ska använda sig av klotformade sorter, dels för att de blir mindre, dels för att de har ett mindre rotsystem. Dessutom finns det klotformade lindar planterade på andra begravningsplatser runt om i Lund. De klotformade träden är starkt arkitektoniska, dock behöver de inte klippas och formas lika hårt, utan blir mindre än de nuvarande träden. (de Jesus Hernandez Urey, pers. medd., 2012) Detta är något som Länsstyrelsen i Skåne måste ta hänsyn till när de ska godkänna prövningen om att byta till en annan sort. I och med att de är utsedda till att godkänna är det också deras tolkningar av lagtexterna som bestämmer detta. Då de inte bara måste ta hänsyn till Kulturminneslagen utan också Miljöbalken och Naturvårdsverkets råd, måste de kompromissa vid varje enskilt fall för att få fram den bästa lösningen.

Förvaltningen på Lunds Norra kyrkogård är bara en av många, vilka står inför problemet med hur de ska sköta och hantera frågan om nedtagning och återplantering av träd. Lunds Norra kyrkogårdsförvaltning har en god relation med Länsstyrelsen i Skåne och på så sätt kan de diskutera sig fram till lösningar på de problem som förvaltningen måste ta hänsyn till.

När förvaltningen på Lunds norra kyrkogård ser till förändring av träden på begravningsplatsen, behandlar de främst trädplanteringsläge och de estetiska och arkitektoniska värden som träden ger. I och med att hela begravningsplatsen är skyddad av kulturminneslagen, ska det kulturhistoriska värdet inte minskas och karaktären och utseendet ska bevaras för framtidens människor. Förvaltningen på denna begravningsplats ser en del av träden som mer värda att bevara än andra, inte för att de är mindre värda utan för att de vill minska risken att bli lika hårt drabbade vid ett skade- eller sjukdomsangrepp. De två alléerna som utgör huvudaxlarna, är till exempel mycket viktiga att bevara så att begravningsplatsens utseende inte förloras, ett utseende som den har haft i ungefär 150 år. Dessa alléer utgör arkitektoniska byggstenar, vilka delar av begravningsplatsen i olika partier, ger ledstråk och rumslighet. Andra träd på begravningsplatsen är lika värdefulla, men förvaltningen anser att det är lättare att byta art, använda sig av varierande arter och sorter, i de planteringarna, i och med att de inte utgör huvudaxialiteten. Detta vill de göra för att följa den utveckling som behövs efter almsjukans svåra härjningar, vilken gjorde att de var tvungna att ta ned många träd. När de för diskussionen med Länsstyrelsen i Skåne, tycker de att myndigheten förstår och behandlar frågan om en ökad artdiversitet på ett gott sätt. Både förvaltningen och Länsstyrelsen är måna om att bevara begravningsplatsens kulturhistoriska värden, samtidigt som de vet att de måste satsa på en mer variation av släkten, arter och sorter bland träden. De frågor som togs upp i samband med intervjun av förvaltningen på Lunds norra kyrkogård, är en del av de frågor som de ställs vid återplantering av träd på begravningsplatsen. I kulturminneslagen står det:

”Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.”

Vilket tyder på att alla träden skall behandlas lika, att de är en del av det kulturhistoriska värdet. Då är det Länsstyrelsens (med hjälp av Riksantikvarieämbetet), tolkningar av denna lagtext som bestämmer vilka av träden som absolut måste behållas, eller återplanteras med samma sort eller art. Denna lagtext ger också svar på om planteringsavstånden ska vara de samma eller om de kan förändras. I och med att träden på begravningsplatsen, främst på stadsnära begravningsplatser, har blivit inritade av en arkitekt eller landskapsarkitekter ingår de i en plan, vilken visar på hur de tänkte och planerade in träd i offentliga rum, i det här fallet för cirka 150 år sedan. Träden visar även på vilka beskärnings- och vårdtekniker som använts, under alla år som de varit omskötta. Fallstudiens allé är den del av begravningsplatsen, där flest människor rör sig under dygnet. Den är inte bara en del av begravningsplatsen utan också en genomfartsled för gående och cyklister, en promenadväg och en gång som skyddar mot sol, regn och snö. När personalen diskuterar en framtida förändring av denna allé, tänker de främst på att de vill ha en mindre lindsort, vilken inte har ett lika kraftigt rot- och kronsystem. På så sätt kan de använda samma planteringsavstånd som tidigare och använda samma art av lind. Eftersom denna allé är en så viktig del av begravningsplatsen måste de använda sig av ett ensartat bestånd, såsom det nu är på platsen. Detta gör att de inte kan vara lika skyddade mot skade- och sjukdomsangrepp, som om de använt sig av varierande arter. På andra delar av begravningsplatsen försöker de att ändra till mer artvarierande planteringar och på så sätt minska att risken att ta ned en stor procentsats av alla träd, vid ett eventuellt skade- eller

sjukdomsangrepp. I dessa planteringar försöker de behålla de tidigare uttryck, som träden gett genom att välja slakten, arter och sorter, som ger ett liknande uttryck i sitt adulta stadium, som de förgående träden gjort. Detta gör de genom att titta på kronuppbyggnad, bladverk, blomning och färg. På så sätt får de ett bestånd med många olika arter men med liknande uttryck.

Levenskog (pers. medd., 2012) på Länsstyrelsen i Skåne, menar att alléträd skyddas av generellt biotopskydd. Detta gör att allén inne på Lunds norra kyrkogård är skyddad mer än av kulturminneslagen. Levenskog (pers. medd., 2012) säger att även om träden ingår i ett kulturmiljöprogram eller ett åtgärdsprogram så är dessa program ej bindande, utan de har ett rådgivande utgångsläge från Naturvårdsverket eller Riksantikvarieämbetet, dock kan de bli bindande om Länsstyrelserna tolkar in dem i lagtexterna. (Levenskog, pers. medd., 2012) Levenskog (pers. medd., 2012) berättar om varför arbetet med träd är så komplicerat: träd är levande, de utvecklas, tappar grenar, utsätts för väder och vind, fröar av sig, tappar löv och sätter nya och de dör. De är inte statiska på samma sätt som en byggnad, utan arbetet med dem måste ske på ett annat sätt än med arbetet som omfattar en byggnad eller liknande, dock sker det att det gröna bara följer med i skyddet av bebyggelsen. Enligt honom är det Länsstyrelserna som tolkar lagarna och Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetet allmänna råd, där de genom tolkningarna ska få de båda myndigheternas skrivelser att fungera tillsammans, för att sedan se till genom, prövningar, vägledning och tillsyn att lagarna följs. (Levenskog, pers. medd., 2012)

Eftersom det står i kulturminneslagen att Länsstyrelsen är den myndighet som ska bestämma om prövningarna, vilka begravningsplatsernas förvaltningar skickar in, så måste de ha en kompetent personal, vilken är insatt i det gröna kulturarvet. En personal som kan se alla aspekter som påverkar träden på begravningsplatserna. Säkerhet, estetik, arkitektur, artdiversitet, biologisk mångfald och andra kulturella värden och miljövärden är aspekter vilka måste tas i beaktande av personalen på Länsstyrelsen.

Komplexiteten i det gröna kulturarvet, består i att träd inte är statiska. Det gröna kulturarvet, är levande, det utvecklas och det dör. Om växtligheten på begravningsplatserna måste utvecklas för att följa klimat- och miljöförändringar, så måste också alla intressenter följa med i utvecklingen. Begravningsplatsernas och förvaltningarnas främsta uppgift är att bedriva begravningsverksamhet, med omhändertagande av begravingar, gravsättningar m.m. Detta får inte glömmas bort och viktigare är det att arbetet ska vara effektivt och verksamheten ska gå runt ekonomiskt. Det är trots allt skattepengar som bekostar den största delen av verksamheten, så var kommer frågorna om det gröna kulturarvet in. Det är bristen på kommunikation främst mellan de olika myndigheterna som gör att frågan om träd på begravningsplatsen har blivit så komplex. När de tolkar lagtexterna olika och sedan skriver sina rådgivande skrifter i ämnet, skapar de en större förvirring än vad som är nödvändigt. Arvidsson (pers. medd., 2012) menar att de olika intressenterna ej har så stor kunskap om varandras ämnen, där biologerna inte ser till det estetisk och förvaltningen i sin tur måste se till säkerhetsaspekterna m.m. Detta gör att Mebus (pers. medd., 2012) förslag om ett poängsystem, kan bli en sista lösning, där intressenterna ej kan samråda till en gemensam slutsats.

På så sätt kan allas intressen komma till tals och alla kan få förståelse för varandras ämnen.

Då kan de inblandade bestämma för den specifika planteringen av träd, vilket som är viktigast där. Om det är säkerheten, estetiken eller den speciella floran och faunan, efter de har bestämt detta får de tillsammans med förvaltningen ta fram olika åtgärdsförslag där de bestämmer om träden ska beskäras, göras till högstubbe, tas till en deponiplats eller tas bort. Detta kommer att behöva en välutbildad och insatt personal på myndigheterna, organisationerna och förvaltningarna och innan alla har den kompetensen kommer det att kosta mycket pengar. Att det då behövs en ”grön” tjänst på Länsstyrelserna, är något att diskutera.

Arvidsson (pers. medd., 2012) berättade om ett exempel där tjänstemännen på Länsstyrelsen ville behålla träd som var stympade, för att de var ett kulturminne och att stympningen var ett speciellt sätt att hantera träden. Stympningen är gjord på grund av okunskap och medför att träden får försämrad hälsa och på så sätt kan de bli riskträd, vilka kan skada arbetstagarna och besökarna på begravningsplatserna. Det kunde ha undvikits om tjänstemännen hade haft rätt kunskap om träd och vetat att det var en felbehandling. Detta kan övergå till att tjänstemännen propsar på att nyplanterade och unga träd ska beskäras på samma sätt igen, vilket skulle medföra att träden snabbare måste bytas ut än vad de hade behövts om de varit rätt beskurna och omhändertagna ifrån början. Om de då vill ha träd som har ett liknande utseende som ett klotformat träd, kan då tjänstemännen med en ”grön” utbildning ta upp diskussionen om att sätta klotformade träd istället för att beskära träden på fel sätt.

4.1.2 Säkerhet

Säkerheten måste komma i första hand, det är det många av de intervjuade som har kommit fram till. Säkerheten är så viktig att den skulle kunna lämnas tolkningsföreträde, dock får den inte ta överhanden så att alla träd med en liten eller högre riskfaktor, tas ned med en gång. I de lagar och förordningar som använts i denna uppsats, finns inga hänvisningar till att den ena har företräde framför den andra. Dock kan detta behövas förändras, så att det inte sker några bestämmelser, där träd sparas av olika anledningar, för att sedan genom en olycka, skada eller döda en människa. På grund av att det är förvaltningen eller personalen i anslutning till förvaltningen, som blir skyldiga ifall något händer, finns det en risk att riskträd tas ned innan de egentligen kommer upp i den klassen att de måste tas ned. Att dessutom det är de som blir ansvariga ifall något händer, när Länsstyrelsen har bestämt att ett träd måste stå kvar på platsen, är helt absurt enligt Arvidsson (pers. medd., 2012). Om det är så att träden är så pass farliga, att en åtgärd måste ske, ska inte Länsstyrelsen kunna bestämma att trädet måste finnas kvar i samma utseende. Då måste det bestämmas om en åtgärd, till exempel en beskärning, ta ned trädet och lämna kvar en högstubbe eller ta ned det och lämna på en faunadeponi.

4.1.3 Arter/ sjukdomar

Vem är begravningsplatserna till för, begravningsverksamheten, människor, djur eller växter? Denna fråga måste besvaras när det gäller sjukdomar och artdiversitet på begravningsplatserna. I första hand ska begravningsplatsen fungera i sitt syfte och i andra hand måste de andra delarna komma. Begravningsverksamheten på begravningsplatserna måste fungera, samtidigt som begravningsplatserna är mycket värdefulla ur kulturmiljösynpunkt, då de har bevarats på ett annat sätt än resten av jordbrukslandskapet, skogslandskapet och den urbana miljön. Begravningsplatserna är ett av de få ställen som har skötts på ungefär samma sätt under många år. Detta gör att de inte bara är mycket värda ur kulturhistorisk utgångspunkt utan också ur den biologiska, där gamla träd ofta innehåller en rik flora och fauna. En flora och fauna som gynnas av den konstanta skötseln och av att det är så många inhemska trädarter i närmiljön.

Det är inte lätt att stå inför det ultimatum som skade- och sjukdomsangreppen och klimatförändringarna ger, där det måste planteras in ett mer varierat trädmaterial, så att inte träden dör. Samtidigt som kulturminneslagen och Riksantikvarieämbetet säger att träden skall återplanteras med samma art och sort och att träden ska få ett liknande utseende som de befintliga, när de kommer i sitt adulta stadium, så säger Naturvårdsverket att träden ska återplanteras med inhemska arter så att de artspecifika djuren och växterna kan leva på dem. Medan forskning från SLU förespråkar en mycket varierad trädpopulation med många olika släkten, arter och sorter. Kan då dessa aktörer samsas om en gemensam utgångspunkt, där de ger Länsstyrelsen och förvaltningarna en grund att stå på, så att de sedan kan samarbeta från för att komma fram till den bästa åtgärden för den specifika platsen. Arbetsgruppen och projektet ”*Manual för träd i offentliga miljöer*” är ett steg på väg i rätt riktning för ett samarbete. I projektet samarbetar många olika aktörer, både som förvaltar träden, lagstiftar om dem och ger råd till förvaltarna om vad som ska ske med träden. De ska försöka komma

fram till en gemensam grund, vilken kommer att medföra att arbetet med träd i offentliga miljöer får mer enhetliga riktlinjer.

Tillbaka till, vem och vilka begravningsplatserna är till för. Det finns en gemensam faktor som innefattar alla de som har anspråk på begravningsplatserna. Människan.

Det är människorna som har planterat in träden, så att de kan få en mer trivsamt begravningsplats att besöka, det är människan som har skött om begravningsplatsernas växtlighet så att det har börjat växa eller leva speciell flora och fauna där, det är människan som är rädd för att bli skadade av träd och det är människan som anser att träden utgör deras gröna kulturarv. När det nu är så, borde det kunna gå att samsas om utrymmet genom att fortfarande arbeta för att ha kvar träden så länge som möjligt, så att de mest värdefulla planteringarna ur kulturmiljösynpunkt och biologisk synpunkt bevaras, samtidigt som det på andra platser av begravningsplatserna planteras in mer varierande familjer, arter och sorter av träd. Går det dessutom att ändra människornas syn på begravningsplatserna genom att göra dem till platser för alla, där det även finns information om varför begravningsplatsen sköts som den gör och vilka som nyttjar den förutom människorna, kanske komplexiteten med att byta träd på begravningsplatserna kan minskas.

Sedan kommer frågan till vilka lagar som ska innefattas på begravningsplatserna, om biotopskyddet ska ingå eller inte. I ett utdrag ur Miljöbalken 7 kap. 11 § står det att:

Inom ett biotopskyddsområde får man inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet. En fråga om dispens ska prövas av den myndighet som regeringen bestämmer, om dispensen avser ett område enligt första stycket 1, och i andra fall av den myndighet eller kommun som har bildat biotopskyddsområdet.

De åtgärder som behövs för att vårda ett biotopskyddsområde får vidtas av kommunen, om den har bildat området, och i fråga om andra områden av den myndighet som regeringen bestämmer. Innan en åtgärd vidtas ska den som äger eller har särskild rätt till området underrättas särskilt.

Här går det att tolka de markerade texterna, då naturmiljön kan tolkas både som en naturlig miljö, vilken inte är påverkad av människan och som en miljö med natur, alltså grönska och växtlighet. Bildat område, syftar till område som kommunen har anlagt eller uppfört, vilket inte är naturligt bildat eller ett område som är naturligt bildat men som vårdas av kommunen för att få ett visst utseende eller för att fungera till en viss sak. Om då en begravningsplats har träd med rödlistade arter, får inte verksamheten utföras där då? Här måste verksamheten gå först, träden får antingen tas ned och läggas på en faunadepå eller så får djuren och växterna leva med att det utförs en verksamhet runt omkring dem.

4.1.4 Kulturmiljö

Enligt många av de intressenter som intervjuats i detta arbete är det gröna kulturarvet något som måste förändras och utvecklas. Det viktigaste är då att få med alla intressenter på detta

påstående. Att använda sig av den metod som de gör på Lunds norra begravningsplats, där de väljer ut de delar som måste återplanteras med samma arter och sorter, verkar som en god idé. Då kan de fortfarande följa arbetet med att försöka få mindre monokulturer och på så sätt skydda sina planteringar bättre. Träden lever och tar ibland sönder andra statiska kulturarv, såsom gravvårdar, staket och utsmyckningar, då handlar det om hur de alla ska bevaras. Kan gravvårdarna förändras för att ge plats åt träden eller är det träden som måste ge vika för de statiska kulturarven. Vad är viktigast att bevara på den specifika platsen, är en fråga som måste besvaras i det fallet. Går det att förändra gravvårdarna så att träden får mer plats, detta kan ses som en omöjlighet, då gravvårdarna innehåller av gravrättsinnehavaren och inte förvaltningen.

När det gäller deponiplatser för träd i närheten av eller på begravningsplatserna, så är det ett sätt att rädda den speciella floran och faunan som finns på de gamla träden, utan att träden utgör en risk för någon.

Dock finns det ett problem med detta, då det står i Begravningslagen, 2 kap., att:

12 § *"En begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas."*

Går det då att ha dessa deponier inne på begravningsplatserna eller kommer det att se ovårdat ut och medföra klagomål ifrån besökarna. Är det dessutom realistiskt att vårda och sköta begravningsplatsen, när det ligger döda träd på den. Denna lag tillsammans med Naturvårdsverkets skrifter, ger en tolkningsmöjlighet. Åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd i kulturlandskapet är dessutom råd och inte regler, dock kan de bli det om de tolkas in i lagtexterna, i kulturminneslagen och blir då en tvingande skrift. Vem bestämmer att begravningsplatsen är i ordnat och värdigt skick? Är det besökarna som bestämmer om träden medför en nedskräpning av begravningsplatserna eller om de medför en förhöjning av värdet. Eller är det personalen i förvaltningen som bestämmer det och om det är de, kommer inte effektiviteten då, till slut, komma i första hand. Då kanske träden tas bort helt för att minska kostanden av att hålla begravningsplatsen ren från nedfallande blommor och bladverk. Att lägga pengar och tid på att förklara för besökarna, varför det finns till exempel fällda träd på begravningsplatserna och varför det måste planteras in mer varierande trädpopulationer gör att det kan ges ett större utrymme till att begravningsplatsernas gröna kulturarv förändras.

4.1.5 Återplantering av inhemska eller exotiska arter

Frågorna med säkerhet, kulturmiljö, arter och sjukdomar rör alla frågan med återplantering. Här ska svaren på alla dessa inriktningar samsas för att ge en plan på återplantering. I och med att en del lagar är så ospecifika och att Länsstyrelserna säger så olika saker i olika delar av landet och att SLU, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet har olika åsikter om vilka träd som ska användas, blir detta en mycket komplex fråga. Här är det frågan om vilka förvaltningarna ska lyssna på om de nämnda myndigheterna och organisationerna säger så olika saker. Det går inte att återplantera träd som blir smittade bara efter några år och att inte ha ett framtids tänk i en verksamhet fungerar inte. Det kommer inte bli en verksamhet som går runt ekonomiskt om förvaltningarna måste börja återplantera träden allt oftare, eftersom de stressas av det förändrade klimatet och på så vis blir mer utsatta för skade- och

sjukdomsangrepp. På Lunds norra kyrkogård hanterar de samarbetet mellan återplanteringen och det gröna kulturarvet, genom att de utser några platser som måste bevaras, så likt som möjligt, för att inte kulturarvet ska försvinna medans de på andra platser bestämmer med hjälp av Länsstyrelsen, att här går det att göra en förändring. På så sätt kan de plantera in ett mer varierat växtmaterial.

4.1.6 Samarbete

Mebus (pers. medd., 2012) på Riksantikvarieämbetet pratar om ett poängsystem, vilket kan användas på begravningsplatserna. Där de olika värdena av till exempel estetik, säkerhet, arkitektur och biologi (påväxt av speciell flora och fauna på träden) ges poäng för att det lättare ska kunna ges en utgångspunkt vid en planerad åtgärd av träd på begravningsplatser. Detta värderingssystem kan då ge mer förståelse och medvetenhet av och om de olika aktörernas arbete och inriktning, när de talar om olika åtgärder för träden. Då kan intressenterna bestämma vilket som är viktigast på den specifika platsen, för att sedan göra förändringar eller behålla träden som de är. De berörda aktörerna utser då vilket som är viktigast på platsen och detta medför ett mer riktat kultur- och miljövärde. (Mebus, pers. medd., 2012) Att använda sig av ett poängsystem kan lösa många problem, samtidigt som det kan ge fler frågor och konflikter. Arvidsson (pers. medd., 2012) anser att ett poängsystem kan användas som en sista utväg, där de rådande parterna inte kan bestämma sig.

5. Diskussion

Under detta arbete har jag försökt att svara på frågan vilka lag- och regelmässiga aspekter som måste tas i beaktning när det ska bytas träd på begravningsplatsen. Jag har inte hunnit gå igenom alla lagar utan var tvungen att begränsa mig, till dem som jag ansåg var de mest relevanta. De lagar, myndigheter och organisationer som tagits upp i arbetet har alla anknytningar till träd på begravningsplatser. De har sina egna inriktningar och tolkar lagarna och föreskrifterna på varierande sätt. Det som har tagit upp stor del av arbetets tid, har varit att hitta lagarna och föreskrifterna, vilka handlar om begravningsplatser och/eller träd. Sedan har mycket tid lagts ned på att tolka dessa lagtexter och föreskrifter. Detta har varit mycket svårt som nästintill färdig Landskapsingenjör och det arbete som förvaltningarna lägger ned på detta måste vara enormt. Att det är så svårt att tolka dem och samtidigt ta hänsyn till myndigheternas föreskrifter måste göra att arbetet med att byta träd försvåras och ibland leder det kanske till passivitet hos förvaltningarna. Att myndigheterna och lagarna säger emot varandra är helt absurt och så ska det inte gå till. I detta fall är det både lagar och myndigheter som säger emot varandra och detta påverkar både valen av träd och återplantering.

Under arbetets gång har jag haft kontakt med en juridisk expertis, vilken har försökt att förklara lagtexterna för mig och även för jurister är det svårt att tolka lagarna. Detta medför en svårighet för myndigheterna och förvaltningarna, samtidigt som det medför att myndigheterna i de olika länen kan tolka lagarna efter de regionala traditionerna och olikheterna. Om myndigheterna då tolkar lagtexterna på varierande sätt och sedan skriver sina föreskrifter utifrån tolkningarna, gör det att förvaltningarnas arbete försvåras och att arbetet med att ersätta träd ser varierande ut i de olika länen och regionerna. Att dessutom inte myndigheterna pratar med varandra och bara ser till sina egna frågor, gör att förvaltningarna själva måste välja vilken av lagarna de ska sätta högst upp i hierarkin istället för att de är på samma nivå. Detta skulle kunna lösas genom att, antingen sätta säkerheten i första hand, vilket innebär arbetsmiljölagen, eller att myndigheterna helt enkelt får prata ihop sig så att de ger en mer enhetlig rådgivning och tolkning av lagtexterna i hela landet. Att myndigheterna samtidigt pratar ihop sig, så att de förstår varandras värden och viktiga frågor, gör att de sedan kan försöka att arbeta igenom sina föreskrifter så att de inte säger emot varandra. Då kan de ge mer enhetliga direktiv om hur arbetet med att ersätta träd ska gå till. De lagar och föreskrifter som främst säger emot varandra handlar om arbetsmiljö, biologisk mångfald och kulturmiljö. Där arbetsmiljön sätter säkerheten först så att inte träden skadar människor eller egendom, den biologiska mångfalden handlar både om flora och fauna på och i träden samt att vi inte ska ha monokulturer bland träden eftersom de då blir extra utsatta för skade- och sjukdomsangrepp samt miljö- och klimatförändringar. Kulturmiljön däremot, vill bevara trädens utseende så länge som möjligt, bevara det ursprungliga planerade utseendet, med träd i ensartade bestånd.

Kanske skulle svaret på denna konflikt vara ett poängsystem vilket Mebus (pers. medd., 2012) pratade om, där de olika värdena och aspekterna i varje enskilt fall måste beaktas och sedan poängsättas. Det skulle kanske fungera, samtidigt måste den ekonomiska aspekten tas fram. Begravningsplatserna är rörelser som måste gå runt ekonomiskt, det är skattebetalarnas

pengar, vilka rörelsen utgår ifrån och det är förvaltningarnas skyldigheter att se till så att inte de går back ekonomiskt. Att då sätta sig med ett poängsystem för varje enskilt fall skulle vara tidsödande och kosta mycket pengar. Träden kan inte ta upp så mycket tid och pengar, utan främst ska pengarna och arbetet gå till begravningsverksamheten. Samtidigt kan det vara så att alla dessa tvister, konflikter och passivitet om träden som sker nu, medför en lika stor kostnad, som ett poängsystem skulle göra.

Skulle det samtidigt med detta poängsystem vara möjligt att göra en checklista med ja och nej frågor och hänvisning till lagtext? I en vidareutvecklad modell skulle hänvisning även kunna ges till fler lagars, organisationers och/eller myndigheters sakförhållanden. Om dessa frågor besvaras kan flera delar framhävas av personalen på förvaltningarna och på så sätt kan alla värden tas fram.

Exempel säkerhet, där det utgås ifrån arbetsmiljölagen:

- Utgör träden en risk utifrån arbetsmiljö?
- Utgör träden en risk för besökarna?
- Utsätts någon annan för fara?

Om ja på alla eller någon av dessa tre gå vidare till nästa del (till exempel: krav på skyddsåtgärder enligt miljöbalken).

En intressant fråga är om ett sjukt träd kan betraktas som en skada och olägenhet för miljön enligt 2 kap. 8 § miljöbalken? Då har förvaltningen ansvar för att detta avhjälps. Om det för att avhjälpa skada eller olägenhet enligt miljöbalken krävs att återplantering sker med annan art eller sort skulle ett tillstånd från länsstyrelsen inte vara så svårt att få även om det förändrar utseendet eller ändrar det gröna kulturarvet (kulturminneslag 4 kap. 3 §). Går det att säga att en sjukdom är en skada eller olägenhet som är övergående? Vad innebär det i så fall för förvaltningarna och arbetet med träden? Detta skulle kunna vara intressant att undersöka i fortsatta studier inom ämnet.

Under arbetets gång har det uppkommit fler frågor än svar, vilket har gjort ämnet ännu mer komplext. Begravningsplatsen är i första hand till för att gravsätta människor, samtidigt som den ska vara en plats för alla de anhöriga. Detta gör att platsen måste fungera som arbetsplats samtidigt som den ska vara vacker, grönskande, rekreativ och funktionell. Träden som är en del av naturen, fungerar både som skydd, vackra inslag och ger en rekreativ inverkan och på grund av det behövs de på begravningsplatserna. De kultur- och miljövärden som medföljer måste vi värna om, då träden både visar på hur de använde träd förut och på hur många speciella arter lever på de väl omskötta träden. Begravningsplatsen måste därför kompromissa och vara en plats för alla, både arbetare, besökare, djur och växter.

Kulturarvet har alltid förändrats och kommer alltid att göra det, har flera av informanterna förklarat för mig. Det är människornas syn på vad som är ett kulturarv, vilket gör att kulturarven förändras i och med vad vi människor ser som viktigt och vad som påvisar hur människor arbetat och handskats med växter förr. Om träden på begravningsplatserna måste förändras på grund av miljö- och klimatförändringar, då måste också det gröna kulturarvet

följa den utvecklingen och förändringen. Kanske går det inte längre att ha så många ensartade alléer och trädplanteringar, utan nu måste det gröna kulturarvet förändras, så att alléerna istället består av olika släkter, arter och sorter. Detta blir 2000-talets kulturarv till de framtida människorna, hur våra tankar och kunskaper om träd, sjukdomar och klimatförändringar gjorde att det började planteras ett mer varierat trädmateriäl.

Många av informanterna har pratat om att säkerheten alltid måste sättas i första hand och ofta gör det, när det gäller träd på begravningsplatserna. Förvaltningarna och besökarna vill både ha det grönt och säkert. Samtidigt kan det bli en vågspel med att sätta säkerheten i första hand, då det finns en risk att träden tas ned förtidigt eller ens innan de utgör en fara för människor och egendom. Alla begravningsplatser i Sverige råkar ut för samma problem och frågeställning när det gäller träden; när är träden en så pass stor risk att de måste tas ned? Eftersom det är Länsstyrelsen som ska besluta i denna fråga, måste de också ha en kunnig personal inom ämnet. En personal såsom till exempel en arborist, Landskapsingenjör, Landskapsarkitekt eller annan kunnig personal från den gröna sektorn. Det är flera av informanterna vilka har förespråkat att Länsstyrelserna behöver en mer grön personal, så att förvaltningarna lättare ska känna att deras frågor och synpunkter förstås och blir hörda. Den personalen kan enklare också ta ställning till vilka åtgärder som måste ske och vilka träd som är mer utsatta för sjukdomar och att trädpopulationerna blir mer skyddade om de har ett mer artrikt materiäl. I min studie har jag kommit fram till att det är många aspekter som är viktiga att ta hänsyn till. Det som flera lyfter fram är avsaknaden av kompetens inom området, inte bara hos länsstyrelserna utan också kompetens om varandras områden och speciella värden. Ett sätt att öka kunskapen skulle kunna vara samverkan mellan olika parter som berörs av återplantering. Även om länsstyrelserna ansvarar för sina respektive regioner, kan det finnas olika kompetenser och specialister inom olika regioner och myndigheter. Om det fanns ett nätverk skulle de kunna ta hjälp av varandra. Jag inser att detta är en resursfråga eftersom respektive myndighet står för lönekostnaderna för sin personal. Utifrån möjligheten till ökad kompetens skulle det dock vara en intressant form av samverkan för att nå bättre resultat och helhetsperspektiv när det gäller återplantering.

Det som har genomsyrat hela arbetet och även intervjuerna är att träd inte är statiska, de gror, har ett juvenilt stadium, ett adult stadium och ett döende stadium. De förändras efter väder och vind, efter de som bor i och på dem, efter klimatförändringar och efter hur vi människor behandlar dem. Därför är de en så viktig del av begravningsplatserna. De är och har ett stort värde ur många olika synpunkter och tillsammans måste vi hjälpas åt så att de kan överleva, leva och återplanteras på bästa sätt.

Dessa lagar och myndigheter gäller inte bara de svenska begravningsplatserna, utan de kan även appliceras på och användas vid andra offentliga trädgårdar, alléer och parker. Där finns det samma frågor, för hur det gröna kulturarvet ska bevaras och vårdas för framtiden. Hur de ska klara av att dra upp lika fina träd, när marken är helt annorlunda utnyttjad idag än för 100 år sedan. Idag samsas trädens rötter med ledningar, överbyggnader, källare och annan infrastruktur samtidigt som marken blir mer och mer förgiftad. Här måste de olika aktörerna och intressenterna samsas på samma sätt som aktörerna och intressenterna som är i kontakt med begravningsplatsernas träd måste samsas. Genom att lyssna på alla aktörers åsikter och

försöka förstå deras ämnen kan en gemensam grund tas fram, för hur arbetet med återplantering ska ske.

Uppsatsen har inte omfattat alla Länsstyrelser i Sverige, utan har sin utgångspunkt i Skåne. Detta gör att arbetet inte ger en reell tolkning av hur det går till i de olika länen och regionerna. Eftersom arbetet utförts under en begränsad tidsperiod kunde inte alla begravningsplatsers förvaltningar få vara med och ge sina åsikter och synpunkter. Detta gör också att arbetet inte visar hur arbetet med att byta träd går till i olika delar av Sverige. Lagarna och föreskrifterna tolkas olika, beroende på län och diskussionen utgår ifrån Länsstyrelsen i Skåne eftersom jag i fallstudien tittat på hur en Lunds norra kyrkogårdsförvaltning påverkas av lagarna och myndigheternas föreskrifter. Jag tror att förvaltningar i hela Sverige kan ställas inför samma frågor och problem som i arbetet, när de ska ta ned och ersätta träd på begravningsplatser.

Att det är personer som har intervjuats, gör att de kan lägga in sina personliga åsikter i svaren och på så sätt kan de inte svara för hela myndigheterna eller organisationerna. Arbetet skulle också fått en mer adekvat inriktning om en jurist eller advokat hade tolkat lagtexterna och gett en förklaring till vad de betyder. Dessutom har arbetet fått en mycket ensidig insikt i Lunds Norra kyrkogård, då den begravningsplatsansvariga på Kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen i Skåne inte har intervjuats och fått ge sina åsikter. Anledningen till detta är att de har väldigt mycket att göra och är svåra att få tag på. Då flera försök att nå dem gjorts var jag tvungen att gå vidare för att få klart arbetet. Arbetet har heller inte kunnat ta upp till exempel Jordbruksverkets föreskrifter om inhemskt och exotiskt trädmaterial eller Plan- och bygglagens lagtexter om träd i närheten och på arbetsplatser och hur de ska vara placerade, på grund av tidsbrist. Detta gör att frågeställningen inte kan besvaras korrekt, utan den besvaras utifrån vilka lagar och myndigheter som jag tittat på.

6. Slutsats

Att det gröna kulturarvet med träd på begravningsplatser är någonting som förändras, måste alla inblandade förstå. Det går inte att behålla ett utseende, eller en viss tidsålder av träden eftersom de inte är statiska. Att de inblandade förstår varandras ämnesvärden och ser till hur de måste samarbeta för att ge träden den bästa möjliga framtiden, är en slutsats på denna uppsats. Samtidigt måste myndigheterna samtala och enas om en enhetlig tolkning på lagtexterna och de rådgivande föreskrifterna, så att Länsstyrelserna kan ge en något sånär likriktad handledning åt alla begravningsplatsers förvaltningar. Detta gör att förvaltningarna, kan fortsätta att vårda sina träd, samtidigt som de gör upp åtgärdsplaner för vad som ska ske när de nutida träden gått ur tiden. Om intresse finns att fördjupa sig i ämnet skulle det vara av intresse att undersöka Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna särskilt utifrån skillnaden mellan olika regioner i Sverige. Ett tillvägagångssätt skulle kunna vara att ta del av beslut och tillstånd som Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna har fattat utifrån 4 kap. 3 och 4 §§ i kulturminneslagen. Detta under förutsättning att det finns tillräckligt många beslut fattade utifrån dessa lagrum.

7. Litteraturförteckning

Ahlklo, Klintborg Åsa. (2012) Föreläsning: *Kyrkogårdens trädgårdshistoria* (2012-04-17)
Alnarp

Arnfield, A.J. (2003) *Two decades of urban climate research: A review of turbulence, exchanges of energy and water, and the urban heat island. International Journal of Climatology* 23 (1) 1-26

Arvidsson, Johan. Kyrkogårdsingenjör, Visby domkyrkoförsamling, medlem FSK. Samtal 2012-05-14

Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (red.) (1992) *Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad och Land, nr 103/1992*. Movium, institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp

Carlsson, Åke & Hultengren, Svante (red.) (2009) *Kyrkogården – en Noas ark*. Naturcentrum AB, Stenugnsund

de Jesus Hernandez Urey, Digna. Trädgårdsingenjör, Lunds Norra kyrkogårdsförvaltning. Samtal 2012-04-26

Engquist, Marit (2009) *Rekommendationer vid trädplantering i Skånes landskap*. Länsstyrelsen i Skåne, Naturvårdsenheten, Malmö

FSK (2012) *FSK:s uppgifter* [online] Tillgänglig: <http://www.kyrkogardschefer.se/main.htm> [2012-05-11]

Höjer, Olle & Hultengren, Svante (2004) *Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*. Naturvårdsverket, Stockholm

Kompendium för begravningsverksamheten 2006. [18., rev. uppl.] (2006). Svenska kyrkans församlingsförbund, Stockholm

Levenskog, Per. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen i Skåne. Samtal 2012-04-18

Lindberg, Maria. Kyrkogårdschef, Lunds Kyrkogårdsförvaltning. Samtal 2012-04-26

Lundstedt, Staffan. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. Samtal 2012-05-14

Länsstyrelsen i Skåne (2012) *Om Länsstyrelsen* [online]. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/om-lansstyrelsen/Pages/default.aspx> [2012-05-11]

Mebus, Fabian. Kulturvårdare, Landskapsvård, Riksantikvarieämbetet. Samtal 2012-05-14

Naturvårdsverket (2012a) *Om Naturvårdsverket* [online]. Tillgänglig: <http://naturvardsverket.se/Start/Om-Naturvardsverket/> [2012-05-11]

Naturvårdsverket (2012b) *Remissversion, Förslag till handbok 2012, Biotopskyddsområden - Tillämpning, bildande och förvaltning*. [online] Tillgänglig:

<http://www.naturvardsverket.se/upload/20-om-naturvardsverket/remisser/2012/handbok-om-biotopskyddsomraden/forslag-till-handbok-om-biotopskyddsomraden-20120326.pdf> [2012-05-22]

Riksantikvarieämbetet (2012a) *Det biologiska kulturarvet* [online] Tillgänglig: http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/biologiska_kulturarvet.html [2012-04-16]

Riksantikvarieämbetet (2011) *Riksantikvarieämbetets ståndpunkt om det biologiska kulturarvet*, PM. (2011) Samhällsavdelningen, Kulturarvsenheten, Biologiskt kulturarv, Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet (2012b) *Vårt uppdrag* [online]. Tillgänglig: http://raa.se/cms/extern/vart_uppdrag/vart_uppdrag.html [2012-05-11]

Santamour, Frank S. Jr. (2002) *Trees for urban planting: Diversity, uniformity and common sense*. U.S. National Arboretum, Agricultural Research Service, U.S. Department of Agriculture, Washington, D.C [online] Tillgänglig: <http://www.ces.ncsu.edu/fletcher/programs/nursery/metria/metria07/m79.pdf> (2012-05-11)

Sjöman, Henrik; Östberg, Johan & Büler, Oliver (2012a). *Diversity and distribution of the urban tree population in ten major Nordic cities. Urban Forestry & Urban Greening* 11(2012), 31-39

Sjöman, Henrik; Östberg, Johan & Büler, Oliver (2012b). *Stadsträd i tio nordiska städer. Movium fakta # 1 2012*. SLU Movium, Alnarp

SKKF (2012) *Branschförbundet för begravningsverksamheten i Sverige* [online] Tillgänglig: <http://www.skkf.se/node/119> [2012-05-11]

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (2012) *Om Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation* [online] Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=646312> [2012-05-11]

Svenska kyrkan Lund (2012) *Norra kyrkogården* [online]. Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=664742> [2012-04-27]

Sveriges Riksdag (u.å.a) *Arbetsmiljölagen (1977:1160)* [online]. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Arbetsmiljolag-19771160_sfs-1977-1160/ [2012-04-29]

Sveriges Riksdag (u.å.b) *Artskyddsförordningen (2007:845)* [online] Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Artskyddsförordning-2007845_sfs-2007-845/ [2012-05-16]

Sveriges Riksdag (u.å.c) *Begravningslagen (1990:1144)* [online]. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Begravningslag-19901144_sfs-1990-1144/

Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Begravningslag-19901144_sfs-1990-1144/?bet=1990:1144 [2012-04-29]

Sveriges Riksdag (u.å.d) *Lag (1988:950) om kulturminnen*. [online].

Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument->

Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1988950-om-kulturminnen_sfs-1988-950/?bet=1988:950 [2012-04-29]

Sveriges Riksdag (2012e) *Lagar*. [online]. Tillgänglig:

<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/> [2012-05-11]

Sveriges Riksdag (u.å.f) *Miljöbalk (1998:808)* [online].

Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument->

Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Miljobalk-1998808_sfs-1998-808/?bet=1998:808 [2012-04-29]

Sörensen, Ann-Britt & Wembling, Mona (2008) *Minnenas trädgård – om kyrkogårdens form och växter, Stad och land nr. 173*. SLU Movium, Alnarp

Tello, María-Luisa; Tomalek, Marek; Siwecki, Ryszard; Gaper, Jan; Motta, Emma; Mateo-Sagasta, Eloy. (2005) *Biotic urban growing condition - threats, pest and diseases. Urban forests and trees: a reference book*. S. 325-365. Springer-Verlag, Berlin

Trost, Jan. (2005) *Kvalitativa intervjuer*. 3. Uppl. Studentlitteratur AB, Lund

Åkesson, Ingrid. (2000) *Ekdöden och andra hot mot våra träd. Gröna Fakta 7/2000*. SLU Movium, Alnarp

Åkesson, Ingrid. (2012) Föreläsning: *Karantänsjukdomar, regler*. (2012-01-27) Alnarp

Östberg, Johan. Doktorand, Landskapsutveckling, SLU. Samtal 2012-04-20

Bilaga 1

Frågor myndigheter och organisationer

Hur arbetar ni med begravningsplatser och deras förvaltningar, vilken roll har ni?

Hur ser ert arbete ut, när det handlar om träd på begravningsplatsen?

Vad har ni för kompetens inom området?

Vilka lagar/myndigheters skrifter tittar ni på när det gäller träd på begravningsplatser?

Bilaga 2

Frågor myndigheter och organisationer

Arbetet behandlar begravningsplatser vilka är anlagda innan 1940 och på så sätt skyddade av kulturminneslagen.

Hur arbetar ni med begravningsplatser och deras förvaltningar, vilken roll har ni?

Hur ser ert arbete ut, när det handlar om träd på begravningsplatsen?

Vad har ni för kompetens inom området?

Vilka lagar/myndigheters skrifter tittar ni på när det gäller träd på begravningsplatser?

Är det några myndigheter/ lagar som säger emot varandra?

Är det ett problem att följa dessa myndigheter/ lagar när det ska återplanteras träd på begravningsplatserna?

Hur ser ni på arbetet med det gröna kulturarvet, när det gäller?

Säkerhet?

Estetik (liknande uttryck som de förra träden)?

Arkitektonik (skapa liknande rumslighet m.m.)?

Sjukdomar (återplantera arter som är utsatta för sjukdomar)?

Nya arter/ fler arter (för att minska risken med så många döda träd vid skade- eller sjukdomsangrepp)?

Återplantering?

Bilaga 3

Frågor: Lunds Norra kyrkogård

Vilken sorts lind är det i allén?

När är träden planterade, samtidigt eller under flera perioder?

Finns det några problem med den nuvarande trädplanteringen?

Vilka lagar och regler tittar ni på när ni står inför ett utbyte av träd?

Vilka myndigheter och organisationer kontaktar ni?

Är det då för att få rådgivning eller ett godkännande?

Känner ni att era åsikter blir hörda och att ni kan diskutera och argumentera med dessa myndigheter/organisationer?

Inför den framtida trädplanteringen.

Vad är era synpunkter på dessa frågor, ur förvaltersynpunkt:

Går det att använda samma c-c som i den nuvarande planteringen?

Skall det användas samma art som tidigare?

Måste det vara en ensartad allé?

Kan det vara olika arter men med ett liknande uttryck?

Eller kan det vara en allé med olika arter som inte har liknande uttryck?